

COLUMNA 8

PUBLICATIA LECTORATULUI DE LIMBA
ROMÂNĂ - UNIVERSITATEA DIN TURKU

serie nouă

MAI - 1995
TURKU

Responsabil de număr

Dr. Nicolae Constantinescu

Lectoratul de Limba Română
Universitatea din Turku - Turun yliopisto
Henrikinkatu 2 - FIN-20500 Turku
Finlanda

ISSN 0780 - 1262

TURUN YLIOPISTO OFFSET

TURKU 1995

UN NOU ÎNCEPUT

Apariția, la Turku, în anul '80, prin strădanția lectorilor de limba română de atunci - Florian Vlădica și regretatul Ion Stăvăruș -, cu sprijinul entuziast al profesorului Lauri Lindgren și cu participarea plină de solitudine a colegilor din Departamentul de limbi romanice, a revistei "C o l u m n a". Publicația studenților și cursanților lectoratului românesc din Finlanda, avea dimensiunea unui adevărat eveniment. Căci "Columna" a fost printre puținele, dacă nu singura publicație de acest fel, concepută, scrisă și editată în cadrul unui lectorat din străinătate.

În cele opt numere apărute în anii 1982-1986, revista și-a impus un program, și-a conturat un profil propriu și și-a împlinit cu prisosință misiunea, fiind prima și singura publicație dedicată promovării studiilor românești în Finlanda și relațiilor culturale româno-finlandeze în general. Aici au germinat și s-au întrupat traduceri din *Kanteletar*. Culegere de rune tradiționale finlandeze alcătuită de Elias Lönnrot (Antologie, traducere și note de Ion Stăvăruș și Lauri Lindgren. Studiu introductiv de Senni Timonen, Turku, 1985; București, 1986) și *Antologie de poezie românească/Valikoima romanian runoja*. Alcătuită și îngrijită de Ion Stăvăruș, Turku, 1986. Aici au apărut pentru prima dată importante mențiuni despre contactele româno-finlandeze precum cele semnate de Lauri Lindgren despre *Aventura finlandeză a cuvântului 'valah'*, 1/1982, sau *Un corp de oaste românească în Finlanda în secolul al XIII-lea*, 4/1984, sau de Ion Stăvăruș despre *Primele traduceri românești din literatura finlandeză*, 7/1986. Aici s-au publicat mici contribuții de artă, literatură și folclor comparat ca, de pildă, cele semnate de Alfred Kolehmainen, *Împrumuturi sau creație independentă?*, 4/1984 sau de Ion Stăvăruș, *Kanteletar și lirica populară românească*. Idem. p. 32-40.

Dar, din păcate, în condiții pe care e mai bine să nu le evocăm, dar nici nu trebuie să le uităm așa de curând, apariția "Columnei" avea să înceteze odată cu întreruperea activității Lectoratului, în 1986. Redactorul de atunci al publicației adresa, într-un "Epilog

sentimental", adevărat 'cântec de lebedă' al celui care a fost Ion Stăvăruș, o urare revistei, dorindu-i să continue "ca o veritabilă columnă, la cea mai nordică paralelă de spiritualitate românească, mesajul prietenesc din care și-a făcut un crez de existență".

A trebuit să curgă încă multa apă pe Dâmbovița și pe Aura, până în acel Decembrie 1989 când, prin jertfa celor tineri - victime nevinovate ale unor forțe obscure -, zidurile ridicate de dictatură să cadă, porțile zăvorâte cu lacătele ideologice ale ceaușismului să se redeschidă și raporturile firești dintre oameni, țări și popoare să reintre în normalitate. La puțin timp după dramaticele evenimente din Decembrie 1989, la care întreaga lume a luat parte cu sufletul la gură, cum se spune, Lectoratul de limba română de la Universitatea din Turku (Turun Yliopisto) și-a reluat activitatea, cinstea de a reaprinde flacăra interesului pentru limba lui Eminescu, Blaga și Nichita Stănescu revenindu-i D-nei Prof. Rodica Bărbat de la Universitatea din Timișoara. I-a succedat, din ianuarie 1992, semnatarul acestor rânduri, care are satisfacția de a fi revenit, după 14 ani (!!!), în "țara celor o mie de lacuri" de care, sentimental, nu s-a despărțit niciodată.

Acum, la cinci ani de la reluarea activității lectoratului de la Turku - singurul, în momentul de față în tot nordul Europei - găsim de datoriat noastră să reînnoim firul tradiției și să reluăm publicarea "Columnei". Numărul acesta, primul după o întrerupere de aproape 10 ani, își dorește să continue tradiția și să o îmbogățească, dacă se poate, în condițiile noi apărute după căderea diferitelor 'ziduri', pe ruinele cărora se edifică, cu greu, o nouă Europă. Despărțite de șiruri de munți, de cursuri de ape, de granițe naturale și administrative, Finlanda și România, aflate în două colțuri îndepărtate ale Europei, dar nu neapărat opuse, pot contribui la apropierea și buna înțelegere dintre popoarele bătrânului Continent, oferindu-i, poate, șansa unei noi tinereți. Cunoașterea valorilor culturale ale 'celuilalt' este o condiție a înțelegerii sinelui și a alterității. Oricât de modeste i-ar fi mijloacele, "Columna" poate să aducă o contribuție în acest sens. Îi urăm, la acest nou început, să fie demnă de nobila ei menire.

Nicolae CONSTANTINESCU

LECTOR IN TURKU

"COLUMNĂ" / SAU NOSTALGIA ÎNCEPUTURII OK

Vestea apariției revistei "Columna" a Lectoratului românesc din Finlanda mi-a prilejuit o plăcută surpriză, o reală bucurie dar și nostalgice amintiri, legate mai ales de plămădirea și *descălecatul* dintâi al acesteia.

Era spre sfârșitul lunii martie 1982, când până și iarna scandinavă părea să dea semne de oboseală. Prin parcurile și înălțimile învecinate orașului Turku, răzbateau tot mai stăruitoare trilarile zglobii ale păsărelelor. Iar razele soarelui primăvăratice îmbrășișau generoase, ca într-un dulce allt, vasta panoramă a așezării și împrejurimilor pe care obișnuiam s-o admir în fiecare dimineață de pe colina Universității.

Intrasem deja în al doilea an de activitate la Lectoratul românesc și ne aflam în perioada de pregătire a probelor de examinare pentru primii viitori absolvenți, care izbutiseră să-și însușească destul de bine nu numai limba română, ci și cunoștințe temeinice despre cultura și civilizația românească. Pe de altă parte, studenții precum și ceilalți cursanți de la Universitatea din Helsinki călătoriseră chiar de mai multe ori prin România, având deci prilejul de a cunoaște nemijlocit diverse aspecte ale vieții sociale, ale culturii, cât și peisajul specific românesc despre care obișnuiam să discutăm adesea, nu numai la orele de curs, ci și cu alte prilejuri.

În ce mă privește, în ultimii ani dinaintea detașării în Finlanda, contribuise efectiv la publicarea unei reviste didactico-științifice, dispunând deci nu numai de o experiență publicistică utilă ci și de plăcerea și dorința continuării unor astfel de preocupări. Acestea au fost, desigur, suficiente și temeinice motivații pentru ca, atunci când am fost rugat să realizez cu studenții mei cele câteva pagini afecțate, prin tradiție, Lectoratului românesc într-un periodic al Institutului de limbi române, să promit că noi vom încerca să scoatem o revistă proprie, de sine stătătoare.

Îmi amintesc bine că acea promisiune a mea a părut probabil oarecum hazardată unor colegi și studenți, fapt ce a avut darul mai mult să stimuleze orgoliul meu oltenesc și să-mi însușească un plus de ambiție în împlinirea cuvântului dat. Am trecut, deci, la acțiune, mai ales că profesorul Lauri Lindgren, "decanul" și sprijinitorul nostru generos, a

primit cu interes ideea aceasta, promișându-ne tot ajutorul, inclusiv cel financiar.

Am discutat în mai multe rânduri cu studenții, mai întâi pentru a-i convinge că ne stă în putință să facem revista, apoi pentru a-i fixa profilul și structura, colaborările pe care puteam conta. Timpul scurt până la încheierea anului universitar, care nu ne-a permis contactarea unor personalități ale culturii și literaturii române sau finlandeze, ca și dorința de a ne convinge că putem face această treabă în primul rând prin noi înșine, au privat într-o oarecare măsură numărul inaugural de prezența unor nume de rezonanță, cu excepția profesorului Lauri Lindgren, care ne-a oferit un interesant articol despre originea cuvântului "valah". S-a contat deci numai pe receptivitatea și inspirația studenților și a celorlalți cursanți ai Lectoratului, cu care se realizaseră anterior și unele dezbateri pe teme de limbă, literatură și cultură românească, înregistrate pe bandă de magnetofon și chiar difuzate la radio, în România, precum și pe manifestările culturale și artistice desfășurate în cadrul Asociației "Ciocârlia", constituită în anii anteriori, din inițiativa fostului și actualului lector român, Nicolae Constantinescu, de la Universitatea din București.

Se poate aprecia că primăvara anului 1982 a fost deosebit de rodnică pentru Lectoratul românesc din Finlanda, consemnând prima promoție de absolvenți precum și apariția, în luna mai, a revistei proprii, "Columna", probabil prima publicație studentescă în limba română apărută vreodată în Finlanda și în Scandinavia.

Se cuvine a fi amintiți, cu egală prețuire și recunoștință, colaboratorii-fondatori ai "Columnei": prof. dr. Lauri Lindgren, stimulatorul și sprijinitorul efectiv al întregii activități a Lectoratului românesc, președinte al Asociației Finlanda-România; Pirjo Thorel, traducătoarea în limba finlandeză a Mioriței; Pirjo Raiskila, o studentă de excepție prin inteligența nativă, sânguina și pasiunea dovedite în studierea limbilor străine - a tradus în finlandeză mai multe poezii din lirica românească; Anna-Liisa Lavila, o tânără cu mult bun simț, preocupată de romanul sadovenian; Marjo Cosma, fostă studentă în România; Tommy Granholm, cu traduceri în românește din lirica finlandeză; Eeva Fredrikson și Milja Koponen, cu impresii semnificative despre istoria și cultura românească; Lea Makela și Helena Novak, traduceri din limba finlandeză; Lena Saksa și Sirkka Leppaluoto, cu un minighid de conversație româno-finlandez.

Cele peste 60 de pagini ale revistei s-au completat cu "umor de toate vârstele", în timp ce desenul de pe copertă, cu o semnificativă

simbolică, a fost executat de tânăra și frumoasa pictoriță Asta Niemisto.

În ciuda unor inerente, posibile stângăcii, consider totuși că publicația "Columna" și-a îndeplinit de la apariție obiectivul propus, de a deveni nu numai "un exercițiu didactic complex și meritoriu" - așa cum afirmam în "Cuvântul înainte", ci și "un act elevat de cultură", contribuind totodată la o mai bună cunoaștere reciprocă a celor două popoare prietene.

Aș aminti, în final, încă un fapt nu lipsit de semnificație, anume că atunci când ne-am fixat asupra denumirii revistei am avut în vedere și numele celor mai vechi și valoroase publicații școlare mhedintene, iar denumirea "Ciocârlia" a Asociației Studenților Lectoratului Românesc din Finlanda am dat-o recent unei asociații similare a tinerilor elevi de la Licul unde lucrez eu, în Drobeta-Turnu Severin.

Profesor Florian VLĂDICA

Cartel

LAURI LINDGREN - 60

Cu ocazia celei de a șizececa aniversări a zilei de naștere, Profesorul Lauri Lindgren a fost sărbătorit de colegii, colaboratorii și studenții săi din cadrul Institutului de Limbi Romanice al Universității din Turku. Cu acest prilej a fost editat un volum omagial - *Mélanges d'études romanes. Offerts à Lauri Lindgren à l'occasion de son 60e anniversaire* (Turun Yliopiston Julkaisuja /Annales Universitatis Turkuensis, Sarja-ser. B, Osa-Tom 202, 1993) - în cuprinsul căruia semnalăm și două prezențe românești.

Profesorul Paul Miclău, de la Universitatea din București, semnează studiul *Francophonie roumaine*, p. 178-186, iar actualul lector de limba română de la Universitatea din Turku, Dr. Nicolae Constantinescu scrie despre *Manuscrisul de la Iisalmi*, p. 45-55.

Întrucât, din motive tipografice, urarea în limba română adresată celui sărbătorit a fost imprimată cu multe greșeli, care o fac aproape de neînțeles, o transcriem aici în forma încredințată de noi editorilor:

"Profesorului Lauri Lindgren, cunoscător profund, susținător statornic și promotor neobosit al limbii, literaturii și civilizației românești în Finlanda, omagiul sincer al colaboratorilor și prietenilor săi din România. Generațiile de studenți care au deslușit, la Lectoratul din Turku, tainele limbii române, și dascălii lor îi sunt . pe bună dreptate, recunoscători. La mulți ani cu sănătate!"

In memoriam

ION STĂVĂRUȘ (1928 - 1988)

La 1 decembrie 1988 s-a stins din viață Ion Stăvăruș (n. 18 octombrie 1928, în comuna Golești, județul Vâlcea), un distins universitar, precum și unul din cei mai dotați și mai serioși istorici literari ai vremii. Pasionat, afabil, extrem de muncitor și plin de înțelegere față de oameni și evenimente. Ion Stăvăruș și-a închinat aproape jumătate din existența sa, carierei didactice universitare. Cu răbdare, tact și posedând o profundă cultură umanistă, a trezit, a format și a stimulat vocații. Astfel înțelegea universitarul Ion Stăvăruș menirea școlii superioare.

Biografia sa e lineară, dar nu lipsită de anume momente ce l-au individualizat ca pe un veritabil cărturar în spațiul cercetării literare românești. Pentru o mai bună înțelegere a omului și a dascălului Ion Stăvăruș, se cuvine să apelăm la biografia exterioară, și nu numai la ea, spre a sesiza *sensurile devenirii*. Cursurile primare și gimnaziale le urmează, între anii 1935-1942, la Golești, cele liceale, în răstimpul 1942-1950, la Râmnicu Vâlcea, iar cele universitare, în intervalul 1950-1954, la București, în cadrul Facultății de Limba și Literatura Română. (...) Proaspăt absolvent al Universității bucureștene, e încadrat ca reporter, între anii 1954-1961, la ziarul *Scânteia*. Aici își formează, cum se spune, 'mâna'. Lumea imediată, combustțiile ei, avatarurile, precum și efemerul constituie subiectele articolelor, notelor și însemnărilor pe care le publică în respectivul cotidian. Rezultatul, firește, parțial al acestei experiențe îl întâlnim în cărțuța *Pentru izbânda noului. Reportaje* (1957) elaborată în colaborare cu P. Dinescu. (...)

Din anul 1961 și până în decembrie 1988, când moare în urma unui tragic accident, Ion Stăvăruș a fost dascălul și îndrumătorul mai multor generații de studenți de la Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București. Aici, în tot acest răstimp, a citit, a recitat și a interpretat operele durabile ale literaturii naționale, dezvoltându-și, cu un specific fermec, unicitatea imaginii poetice, inventivitatea lexicală, universuri inedite, stabilind, în final, locul și semnificația operei și a autorului. O pasiune a sa, constantă, era de a nuanța locul și rolul literaturii naționale în cadrul literaturilor romanice. Găsea cu ușurință, datorită unei sistematice culturi, similitudini între literatura română și celelalte literaturi europene.

Un stagiu de cinci ani, între 1963-1967, în orașul lumină al Europei, Paris, a constituit, fără nici o îndoială, un moment hotărâtor în cariera sa universitară. Aici și acum se configurează ideea de a scrie o monografie

despre Elena Văcărescu. Monografia, scrisă cu simpatie și devoțiune, a fost la origine o strălucită teză de doctorat, susținută în 1972 și apărută în volum în 1974. Un an mai târziu apare sub îngrijirea sa un reprezentativ volum *Elena Văcărescu. Scrieri alese* (1975), cuprinzând poezii și proză, precum și o bibliografie. La numai câteva luni după deces, apare o selecție riguroasă din *Memoriile* (1989) acestei ambasadoare a sufletului românesc, ediție pregătită pentru tipar de Ion Stăvăruș și distinsa sa soție, Aneta Stăvăruș. În spațiul cercetării literare românești, Ion Stăvăruș era cel mai bun cunoscător al viciei, opere și activității Elenei Văcărescu.

De un interes aparte e și cartea *Povestiri medievale despre Vlad Țepeș - Draculea. Studiu critic și antologie* (1978), în care autorul surprinde cu finețe și siguranță imaginea lui Vlad Țepeș reflectată în narațiunile germane, în povestirile slave, precum și în unele povestiri românești.

Demne de reținut sunt și cărțile *Paris. Album comentat și studiu de ...* (1970), în colaborare cu I. Mică, *Kanteletar. Culegere de rime tradiționale finlandeze* (1985), *Antologie de poezie românească. Ediție bilingvă* (Turku, 1986), *Paul Verlaine. Confesiuni* (1987), precum și o ediție din opera lui Petre Ispirescu (1962).(...)

Se cuvine să mai precizez că între anii 1982-1986, Ion Stăvăruș a predat limba, literatura și civilizația românească la Universitățile din Helsinki și Turku, unde a editat o interesantă revistă, *Columna. Publicație a studenților și cursanților Lectoratului românesc din Finlanda*, în care sunt publicate articole, microsinteze, note, însemnări și evocări privind literatura română, precum și unele materiale privitoare la confluențele româno-finlandeze de-a lungul veacurilor.

Remarcăm, de asemenea, o anume înclinație pentru istoria și critica de artă. Notabile sunt articolele și cronicile despre Nicolae Grigorescu, Stefan Luchian, Constantin Brâncuși și despre mulți alții.

La capătul acestor fugare note și impresii despre omul și cărturarul Ion Stăvăruș trebuie să subliniez că modestia, nativă, s-a grefat pe o sensibilitate ce se cuvine reținută și mereu evocată. Cci ce l-am cunoscut, mai mult ca dascăl decât ca om, e bine să rememorăm, din când în când, prezența sa în istoria culturii naționale. Biografia, în timp, se va estompa, însă cărțile, articolele și contribuțiile sale vor fi mereu utilizate de *cei ce vin*.

Nicolae SCURTU
Profesor, București

(Articol apărut în publicația Societății de Științe Filologice din România, *Buletinul Societății pe anul 1989*, București, 1989, p. 44-46)

AMINTIRI ȘI IMPRESII DESPRE O TARĂ DE VIS

Nu voi uita niciodată. Era în 1990, într-o dimineață geroasă de sfârșit de februarie. Plecam prima oară în afara granițelor țării, eram ușor neliniștită, lăsam în urma mea incertitudini, tristeți, dar și speranțe și, mai ales, o lume nerăbdătoare de a păși spre lumină și adevăr.

Ca niciodată până în acel an, aeroportul din București era extrem de aglomerat. Forfota și mișcarea, în aparență haotice, m-au obligat să-mi disciplinez emoțiile, să-mi controlez atenția. În sfârșit, urcăm în avionul care va zbura spre "Țara celor 1000 de lacuri", spre o țară născută parcă din ape. Nu știam încă nimic despre frumusețea miilor de insule din Arhipelagul Aland și nimic despre culoarea vrăjitoarească a mării ce scaldă țărmurile Finlandei, pe care aveam să o descopăr și să o cunosc curând.

Am ajuns noaptea târziu la Turku. Și iarăși nu voi uita niciodată cerul de atunci. Era mai aproape și mai dens cum nu-l mai văzusem. De parcă culoarea mării "se mutase" în cer și de acolo, de sus, privea neclăburată pământul... La ora aceea a nopții, orașul părea o ființă în aparență doar adormită, de peste tot, șiruri de lumini îl înconjurau, veghindu-l și oferindu-i o respirație nouă, oarecum amețitoare și misterioasă. În aerul aburos și rece se distingeau siluetele clădirilor, frumusețea și strălucirea vitrinelor pe care aveam să le văd a doua zi dimineața. N-am putut dormi. Așteptam zorile și pândeam cu ochii pe fereastră. Eram emoționată fără un motiv anume; simțeam că eram la începutul unei experiențe și al unei aventuri de un fel aparte.

Se spune că timpul estompează și neutralizează emoții, trăiri, sentimente. În ceea ce mă privește, n-a fost așa, fiindcă, iată, acum, după mai bine de doi ani "întâmplările" mele finlandeze sunt la fel de vii și de adevărate în mintea și în inima mea.

Cu ce să încep? Desigur, cu oamenii pe care îi-am cunoscut. Aproape toți, fără excepție, aveau o distincție aparte pe care n-am mai întâlnit-o și care-mi atrăgea atenția de fiecare dată, în alt mod. Erau prietenoși, fără ostentație, erau politicoși, neștiind să fie altfel, erau amabili și de o cuceritoare sinceritate. Și, Doamne, ce bucuroasă am fost când, în prima mea dimineață la Turku, ajungând la Universitate, am fost primită de secretara Departamentului - o doamnă plăcută, fină, amabilă de care m-am atașat imediat - și apoi de Prorectorul Universității, domnul Profesor Lauri Lindgren, care era și șeful Departamentului de Limbi Romanice -

unde urma să predau româna - care mi-a vorbit într-o perfectă și nuanțată limbă românească. Aveam să descopăr foarte curând prin profesorul Lindgren că aici, departe, la Poitul Nord - cum îmi plăcea să scriu prietenilor din țară - România are un mare prieten, că eu însămi puteam să-mi încep munca de predare a limbii, culturii și civilizației românești încrezătoare în forța oamenilor, aflați la mari distanțe, de a se sprijini, cunoaște și înțelege reciproc.

Acum, când scriu aceste rânduri, Suomi îmi apare aproape ireală prin unicitatea farmecului ei. Și totuși, cum aș putea uita drumul făcut cu domnul și doamna Lindgren, la un sfârșit de săptămână, la casa lor de vacanță, situată nu departe de Turku, într-un cadru natural în care marca era, cu siguranță, elementul cel mai seducător. O puteai îmbrățișa și mângâia cu privirea de la o distanță de numai câțiva metri - sau așa mi s-a părut? - admirându-i culorile, mereu altele, care vibrau parcă între realitate și utopie.

Alături de Profesorul Lauri Lindgren, printre oamenii dragi inimii mele erau colegii de la catedră, cei mai mulți lectori de limbi romanice, cărora le păstrează o neștersă amintire. Erau receptivi, atenți, sensibili, discreți, deschizi spre dialog, buni profesori și pedagogi. Pentru mine era o plăcere să-i văd înconjurați și solicitați de studenții lor, pe care îi socoteau, aproape întotdeauna, ca pe niște potențiali prieteni sau colegi mai tineri. Le sunt recunoscătoare pentru afecțiunea cu care m-au înconjurat.

Iată, îmi vine acum în minte o după-amiază petrecută împreună într-un fel de cabană-vilă, împreună cu studenții Departamentului, într-o atmosferă de un desăvârșit firesc. Eram cu toții într-un fel de familie și ne bucuram de soare, de sunctul și culorile mării, de frumusețea stranie a apusului, de mirajul întâlnirii cerului cu apa, de prezența unei naturi a cărei poezie era înfuzată subtil în tot ceea ce ne înconjura, dinspre pădure înspre mare, de la pământ spre înaltul cerului, care în ziua aceea era cu adevărat magnific.

Și, iarăși, nu voi uita niciodată o zi petrecută la Naantali, la invitația celor doi colegi, Alberto și Anja, lectori de limba spaniolă. Naantali poate fi, cu siguranță, un excelent decor pentru un basm nordic. Un abur lîn și lucitor acoperea localitatea ce plutea parcă pe suprafața mării de o culoare strălucitor sidetic. Străzi înguste și cochete legau armonios între ele clădiri nu prea înalte, cele mai multe din lemn, ce se ofereau vizitatorilor. Restaurante-grădini ca niște pensiuni familiale te întâmpinau peste tot cu un aer primitor.

La fel de vii mi-au rămas în minte și chipurile studenților pe care îi întâlneam săptămânal în sălile de curs și de seminar. Prin ei, cu înșămi am învățat ceva în plus în legătură cu particularitățile limbii române, pentru că modul în care formulau o serie de întrebări îmi atrăgeau atenția asupra unor fapte rămase, oarecum, în zona "pasivă" a cunoștințelor mele privitoare la morfologia, sintaxa și lexicul limbii române. De obicei, în asemenea momente, discuția se anima, înțelegeam iar și iar că limba e un organism viu, o ființă meru receptivă, meru înnoitoare.

Așadar, o să-mi fie iarăși dor de Turku, de oamenii și locurile pe care le-am cunoscut și lângă care am trăit un timp.

Rodica BĂRBAT
Universitatea din Timișoara

Carnet

Ambasadorul Finlandei la Timișoara

În mai 1993, Timișoara l-a avut ca oaspete, pentru câteva zile, pe Excelența Sa Domnul Timo Koponen, ambasadorul Finlandei la București, invitat de Consiliul local al Primăriei și de filiala locală a Asociației România-Finlanda. Dl. George Radu, președintele pe țară al Asociației, s-a ocupat de organizarea expoziției *Privire asupra Finlandei*, găzduită de Muzeul de Artă din Timișoara, la al cărei vernisaj a luat parte, alături de oficialitățile locale, și diplomatul finlandez. Cu aceeași ocazie a fost lansată și cartea lui George Radu, *Finlanda - la noi acasă*.

Oaspeții au vizitat Muzeul Banatului din Timișoara, Catedrala orașului, Biblioteca județeană, s-au întâlnit cu minoritățile etnice din Banat și au avut convorbiri cu consilieri municipali și membri ai Comisiei naționale pentru minorități, au fost primiți de Rectorul Universității de Vest - Timișoara, au purtat discuții la Camera de Comerț și Industrie din această parte a țării, s-au întâlnit cu prefectul județului.

D-na Prof. Rodica Bărbat, care i-a însoțit pe oaspeții în timpul vizitei lor la Timișoara, a reținut această apreciere a D-lui Timo Koponen, ambasadorul Finlandei în România: "Distanțele geografice dintre țările noastre pot fi scurtate printr-o bună cunoaștere reciprocă, începută prin intermediul schimburilor culturale". Lectoratele de la Turku și Cluj-Napoca sunt posturi înaintate în această direcție.

ET JUV ROMANNA EGO!

ROMANIA MIELESSAINI NY TE-AM VITAT, ROMANIA!

România, ca țară și ca limbă, constituie, din 1976, o parte din ființa mea. În timpul studenției am început să iau parte la cursurile de limba română de la Universitatea din Jyväskylä. Pentru că studiam, în același timp, mai multe limbi romanice și limba rusă, am fost extrem de atrasă de limba română, pentru că auzisem că aceasta ar fi o combinație de limbi romanice și slave. Cursul a avut urmări mai serioase și mai durabile decât o simplă notă în carnetul de student. În toamna anului 1976 am mers să studiez la Universitatea din București. Plănuisem să stau un an, dar am stat doi! În perioada aceea, a fost și un cutremur, în primăvară lui 1977, ceea ce pentru mine a constituit o experiență greu de uitat. Câteva din prietenii legate atunci au rămas încă.

Pe lângă cutremur, au fost și întâmplări plăcute, de neuitat, precum Crăciunul la Sinaia, excursiile pe Litoralul Mării Negre, primele picșici culese cu mâna mea din pom, mulțimea de melci ieșiți, după ploaie, pe asfalt, și multe alte lucruri mărunte, desigur.

Din păcate, nu prea am avut unde folosi cunoștințele de limba română dobândite acolo, în afară, desigur, de completarea studiilor pentru *Approbat*. Totuși, în două rânduri, am putut să împărtășesc și altora ceea ce am învățat, pentru că Departamentul de limbi romanice a organizat, de două ori, un curs de limba română pentru începători - în 1979 și în 1994.

Timp de mulți ani, despre ce se întâmpla în România am aflat numai de la radio sau televizor. Chiar și corespondența încetase cu totul. La începutul anilor '90 interesul meu a revenit, și de data aceasta, tot pentru limbă, și am început să mă gândesc la continuarea studiilor, pentru a folosi mai bine limba pe care am învățat-o cu ani în urmă. Mă lovește de multe greutăți, în primul rând lipsa materialelor, pentru a putea să pun ceva pe hârtie. Sunt foarte îndatorată celor care m-au încurajat să merg mai departe.

Acum trăim un fel de "Renaștere românească"; am luat din nou contactul cu prietena românească cu care am corespondat înainte și intenționez să călătoresc în România, pentru a strânge material pentru teză.

Și "Columna", văd, se trezește la viață. "La mulți ani!" Sper să putem colabora la "Columna" și în anii ce vin. Până atunci, aceste versuri atât de evocatoare din poezia *Floare albastră* de Mihai Eminescu:

"Iar te-ai cufundat în stele / Și în nori și-n ceruri nalte /
De nu m-ai uita încalte. / Sufletul vieții mele".

Anita MOILANEN, Universitatea din Jyväskylä

Înainte de a exista o orceastră simfonică și un conservator la Jyväskylä, pianistul Dimitri Hintze a organizat concerte cu invitați din alte părți. În martie 1965, a fost rândul violonistului Ion Voicu să concerteze la noi. Pentru că ambasadorul N. Vaneca și soția lui ne-au făcut cinstea de a li de față, am fost și noi invitați, fiindcă vorbeam francezește, să le ținem companie. În scara aceea, cu (Aimo) i-am propus dintr-o dată lui Hintze să adresez oaspeților un salut în românește. "- Cum, vorbești românește?" mă întrebă Hintze. "- Bineînțeles!" i-am răspuns. Salutul meu a avut urmări neașteptate. De fapt, nu știam prea bine românește, dar m-am gândit să-i surprind pe oaspeți, folosind limba lor maternă.

Cu douăzeci de ani în urmă, fusesem, timp de un an, la Paris, la un curs pentru începători al profesorului Jean Boutiere. Cursul lui de română era foarte teoretic. Îmi pare rău să spun, dar nu am avut timp să învăț practic să vorbesc românește. Cel care preda limba română era colegul și prietenul meu O. Nandriș care a devenit mai târziu profesor la Universitatea din Strasbourg. Regret s-o spun, dar în 1965 nu aveam la îndemână nici un dicționar românesc, singurul ajutor pentru salutul meu fiind o carte de limba română pentru clasele primare apărută înainte de război. Cu ajutorul acesteia am scris textul pe care l-am învățat pe de rost. Discursul meu a avut un mare succes. Maestrul Voicu s-a ridicat entuziasmat să mă îmbrățișeze, iar ambasadorul Vaneca m-a invitat la cursurile de vară organizate de Universitatea din București. Dar programul nostru din vara aceea era așa de încărcat, încât n-am putut decât să-i mulțumim pentru aceasta onoare.

Și totuși nu am fost uitați! Vara următoare, la o recepție la Ambasada României, am aflat că putem merge la Cursurile de vară din 1966, ultimele care s-au ținut în fostul palat de vară al regelui. Acum eram mai liberi și am putut merge. Directorul nostru era simpaticul profesor Boris Cazacu. Cursurile, organizate pe diferite nivele, au durat o lună, au fost foarte eficiente, iar noi ne-am simțit acolo extrem de bine. La slășișit am făcut un tur al țării, care a durat o săptămână. Participanții la Cursuri, veniți din diferite țări, am devenit la Sinaia prieteni pe viață. Am făcut cunoștință cu lingviști foarte cunoscuți ca Iorgu Iordan, Alexandru Roscui, Tatiana Slama-Cazacu și alții. Odată s-a întâmplat că în timp ce unul dintre acești mari lingviști ținea o prelegere foarte importantă, se disputa meciul de fotbal dintre Anglia și Germania Federală, pentru titlul mondial '66. Am aranjat ca cineva să stea la televizor și, din când în când,

'spionul' venea la ușă silindu-se să ne arate cu mâinile care era situația în meci. În cele din urmă, Anglia a câștigat partida ...

A doua oară am fost în România, la București, pentru numai o săptămână, în 1968, la Congresul de Romanistică. Am ținut să stăm la cineva acasă, pentru a face cum se spune 'o baie lingvistică'.

În țara noastră am devenit membri ai Asociației Finlanda-România, al cărei președinte era actorul Vilho Siivola. Eu, Aimo, am făcut multă vreme parte din comitetul de conducere al Asociației, dintre al cărui membri cel mai bine mi-a rămas în memorie faimosul scriitor Arvo Turtiainen, 'Stadin Arska'. Ca membru al acestui Comitet, a trebuit odată să reprezint Finlanda în România. Ambele țări trimiteau, pe baze reciproce, delegații la sărbătorirea zilei naționale. Cu această ocazie, la începutul anilor '70, am fost liderul unei astfel de delegații, un grup de trei finlandezi care am mers la București pentru ziua de 6 Decembrie. La festivitatea în onoarea Zilei Independenței Finlandei am ținut a doua cuvântare din viața mea în limba română. S-a întâmplat ca, în același timp, să fie în România o delegație finlandeză la un nivel mai înalt, al cărei conducător era ministrul învățământului din acea vreme, Ulf Sundqvist. Și el a ținut o cuvântare, dar în limba engleză! Curând după aceasta am avut șansa să arătăm ce știm când doi ofițeri români au vizitat Finlanda. În timp ce ei vizitau unitatea militară din Keuru, comandantul ne-a invitat și pe noi acolo. Oaspeții au fost foarte surprinși când, în mijlocul pădurilor finlandeze, au avut ocazia să vorbească în limba lor de acasă.

La Universitate, la rândul nostru, le-am făcut cunoștință studenților cu specificul limbii române, când le-am vorbit despre limbile romanice. Din fericire, doi dintre studenții noștri - Anita Moilanen și Vesa Lintinen - au primit, la vremea lor, burse de la Guvernul României și au studiat acolo un an sau doi. La Jyväskylä nu a fost niciodată un lectorat de limba română, cum este acum la Turku și a fost, înainte de război, la Helsinki, unde cei mai devotați și interesați în acest domeniu au fost romanistul, devenit academician, Tauno Nurmela, și faimosul slavist Valentin Kiparsky. Deabia acum un an, în semestrul de primăvară 1994, a fost organizat primul curs de limba română la Universitatea din Jyväskylä, ținut de Anita Moilanen. Și noi am luat parte, când am avut timp, la acest curs, ca să ne perfecționăm și să îmbogățim limba, pe care începusem să o uităm.

Aimo și Ellen SAKARI

Profesori-emeriți de Filologie Romanică

Universitatea din Jyväskylä

(Versiunea românească de Jaana SITARU)

OBIECTIVE TURISTICE DEOSEBITE ÎN ROMÂNIA

Turismul finlandez spre România a fost la pământ în anii '90. Acum s-a pornit din nou, dar încă la o scară mică. Obiectivele turistice unde se duc turiștii finlandezi sunt cele obișnuite: litoralul și stațiunile balneare. Totuși România are posibilități aproape nelimitate pentru, de pildă, un turism cultural de diverse aspecte. Multe lucruri în acest domeniu sunt necunoscute chiar și majorității Românilor.

Dintre curiozități o să menționăm palatul Cantacuzino din comuna Florești, cam 20 de km spre Nord-Vest de la Ploiești. De la strada principală se îndreaptă spre Vest, într-un peisaj cultural tipic român în zona unde câmpia trece în Subcarpații Prahovei, și după 2-3 km se văd ruinele unui imens palat în două etaje, clădit în stilul arhitecturii franceze de la sfârșitul secolului al 18-lea. Palatul e cunoscut sub numele "micului Trianon", și într-adevăr, este o replică exactă la scara 1:1 după palatul "Petit Trianon" din Versailles. O surpriză pentru vizitator, în acest ambient tipic românesc de a vedea un palat francez, ar fi cam aceleași lucru ca o gondolă din Veneția pe un lac finlandez. Și totuși și aceasta s-a produs la Valkkaskoski !

Toată zona unde se găsește palatul este plină de amintirea familiei Cantacuzino, conace și biserici, începând din secolul al 17-lea. "Micul Trianon" era construit de Gheorghe Grigore Cantacuzino (1837-1913), om politic și mare latifundiar, șeful partidului conservator și, periodic, și ministru și prim-ministru. Fiind poreclit *Nababul*, era posesorul unuia din cele mai mari averi din România.

Palatul s-a terminat în 1914, adică simultan cu începutul primului război mondial. Clădirea a fost dărâmată în timpul războiului, și cutremurul din 1940 a completat distrugerea, fiindcă coșurile înalte s-au prăbușit și au distrus acoperișul. Firește, omul a contribuit și el folosind ruinele ca o mină de material pentru construcții. Acum mai rămân zidurile solide, lucrute cu finețe de constructorii români. Restaurarea clădirii ar fi posibilă, dar ar necesita fonduri, care nu se găsesc în situația actuală.

O vizită la ruine merită totuși. Ar evoca vizitatorilor tot felul de gânduri, chiar contradictorii, pe care nu vreau să le comentez aici.

Un alt obiectiv deosebit se găsește în unul din cele mai mari orașe ale Transilvaniei, Târgu-Mureș. Orașul este cunoscut ca un centru cultural și de educație începând din secolul al 16-lea. În acest curent de idei se

plasează și Biblioteca Teleki. Întemeietorul acestei biblioteci era contele Samuel Teleki (1739-1822), cancelarul Transilvaniei între 1791-1822. El era un bibliofil, chiar un colecționar de cărți, adunând o bibliotecă de 40.000 volume, una din cele mai mari biblioteci private din timpul său. Biblioteca este plasată într-o clădire construită de Teleki în stil Empire în 1799-2804, deci se găsește în locul său inițial. Contele Teleki a avut și onoarea de a primi un gen de plante, *Telekia*, numit după el de medicul și botanistul din Sighișoara, J. C. G. Baumgarten (1765-1843).

Biblioteca posedă multe cărți rare, 65 incunabule și numeroase alte opere din secolele următoare. Pentru un vizitator finlandez este interesant de a constata că biblioteca are o mare colecție de teze ale universităților europene, dintre care și majoritatea dacă nu toate tezele Universității din Turku până la începutul secolului al 19-lea. S-ar putea să se găsească acolo chiar teze care nici nu s-au păstrat în Finlanda.

O altă carte frumoasă este *Cosmographia* lui Sebastian Münster, monahul și cărturarul german (1489-1552), care publica la Basel enciclopedia sa în 1544, tipărită timp de o sută de ani în numeroase ediții, în limba originală latină sau traducerii. Exemplarul de la biblioteca Teleki nu este prima ediție, dar e un volum într-o stare excelentă. Enciclopedia lui Münster are și o prezentare a Finlandei, cu prima probă de limbă finlandeză de o anumită lungime prezentată publicului european.

Aceste două "monumente" ale turismului cultural n-au apărut nimic în comun. Totuși sunt amândouă exemple ale unui hazard și ale unei ciudățenii în contactele și influențele culturale.

Lauri LINDGREN

Prof. de filologie romanică, Universitatea din Turku

Carnet

Matematicieni români la Turku

Lila Kari (născută Sântean), absolventă a Facultății de Matematică din București, a fost distinsă cu premiul "Rolf Nevanlinna" pentru cea mai bună teză în domeniul matematicilor publicată în Finlanda, în 1992.

Laureata a avut satisfacția de a-i avea în audiență pe foștii săi profesori și îndrumători de la "Alma Mater Bucurestiensis" - profesorii Gheorghe Păun și Alexandru Matcescu, apropiați colaboratori ai profesorului Arto Salomaa, personalitate de prim rang în acest domeniu.

RAKKAUDESTA JA YSTÄVYYDESTÄ DESPRE DRAGOSTE SI PRIETENIE

Mitä tyhjempi sydän on, sitä enemmän se painaa.
Cu cât mai grea este inima, cu atât mai grea ea este.
(Mme Aniel-Lapcyre, *Pensées sauvages*)

Rakkaudella ei ole vain oikeuksia, se on myös aina oikeassa.
Dragostea are nu numai drepturi, dar are și dreptate.
(Ebner-Eschenbach, *Aphorismen*)

Vain ne, jotka osaavat vihata, osaavat myös rakastaa.
Nuntai acci care pot să urască pot să și iubească.
(Krapotkin, *La morale anarchica*)

Ystävyys on rakkautta ilman siipiä.
Prietenia este dragostea fără aripi.
(Ranskalainen sananlasku - Proverb francez)

Se, jolla on todellinen ystävä, voi sanoa, että hänellä on kaksi sielua.
Cel care are un prieten adevărat poate să spună că are două suflete.
(Graf, *Ecce homo*)

Kaksi ystävästä ei rakasta toinen toistaan samalla tavalla: toinen suutelee
ja toinen ojentaa poskensa suudeltavaksi.
Doi prieteni nu se iubesc la fel: unul sărută și celălalt își întinde obrazul
pentru a fi sărutat.
(La Tour Chambly, *Caractères*)

Selecție și traducere
Jaana SITARU

Sub cerul nordului

MIRCEA CIUADU LA TURKU, ÎN 1973

(Pagini din *Jurnal* /1970-1985/ Ediție îngrijită și indice de Mircea Handoca, Vol. II, Editura Humanitas. București. 1993)

Turku, 26 august

Schimbăm de două ori avionul: la Bruxelles și la Helsinki. Ajungem la Turku pe la 9 seara. Apoi la căminul studentesc unde sunt găzduiți membrii Congresului. La restaurantul-cabaret întâlnim pe Joe Kitagawa, Werblowski, Hans Penner cu soția.

La un moment dat, muzică: începe spectacolul "Cabaret". O tânără, complet goală, se contorsionează în fața noastră, îngenunchiază, se întinde pe covor și, mi se spune (pentru că n-am mai privit, prins de discuția cu Zwi), imită, aproape, masturbându-se, acuplarea sexuală. Nu trebuic să uit, totuși, că ne aflăm într-un "restaurant-cabaret" studentesc, în Finlanda anului 1973.

Turku, 27 august

De dimineață, întâlnire cu membrii Congresului de Istoria Religiiilor. Încântat să cunosc personal câțiva colegi, ale căror lucrări le citisem cu interes; bunăoară Honko. Dejun la Cofetăria studentească, la câteva sute de metri de sălile unde au loc conferințele și comunicările (pe care le ascult numai în parte). Scara, cinăm cu Joe Kitagawa, Zwi Werblowski și alți prieteni într-un excelent restaurant.

M-am plimbat mult prin sălile Universității, am privit panourile cu anunțuri. Nicăieri, nici un slogan politic, nici o propagandă marxistă. Și totuși, Finlanda se află în sfera de influență sovietică. (Am uitat să notez acest amănunt: la aeroport, nu s-au controlat bagajele.) (...)

Turku, 28 august

Ascultând comentariile la o comunicare despre "metodologia Istoriei Religiiilor", eram ispitit să cer cuvântul. Aș fi vrut să spun doar atât: oricare ar fi metoda pe care a ales-o, un istoric al religiilor este dator să cunoască aceste rânduri din William James (se întâmplă să am în buzunar citatul): 'A Beethoven string-quartet is truly, as someone said, a scraping of horses' tails on cats' bowels, and may be exhaustively described in such terms; but the application of this description in no way precludes the simultaneous applicability of an entirely different description' (The Sentiment of Rationality).

De-abia ne-am învrednicit să vizităm Sibelius Museum. Privcam pălăria și bastonul Maestrului expuse într-o vitrină (cu respectul pentru obiectele devenite istorice, dar, mi se pare, și cu oarecare umor), când încep să se audă primele măsuri din Simfonia a III-a. Căci muzeele sunt totodată și o sală de concert. Din bogata discotecă, vizitatorii pot alege oricare operă a lui Sibelius. Ne așezăm pe fotolii și ascultăm, reculeși.

Dar timpul trece și sunt atâtea relieve și piese istorice de văzut, (Mă urmărea încă fotografia unui șef de orchestră, Yrjö Kilpinen, 1892-1959. Admirabilă figură. Imaginea exemplară a muzicantului de geniu. Dar nu știam nimic despre el, nu-i auzisem niciodată numele.) În vârful picioarelor, ne apropiem din nou de vitrine. Iată, aici, selecția din țigările favorite ale Maestrului (havane, trabuce olandeze...). Iată fotografia (la loc de cinste, Sibelius primind, la Yale University, titlul de Doctor Honoris Causa) și cărți scrise despre el (sunt și volume și broșuri în maghiară, chineză, japoneză). (...)

Turku, 29 august

După amiază, plimbare cu vaporul. Golful, "portul" (atât de minuscul că l-ai fi luat drept un debarcader), pădurea de brazi, cabanele pentru sauna, hotelul. Ne plimbăm pe mal, printre stânci. Urmăresc mult timp joaca unui câțel cu un pește mort, descoperit în nisip lângă o piatră. Amurgul de o neînțeleasă melancolie; boarea care coboară deasupra apelor. Superbe păduri de brazi și mesteceni.

Discuție cu Van B. despre religiile preistorice. Și aceea tânără studentă, foarte blondă, care zâmbește ori de câte ori o privim. Își pregătește teza despre șamanismul siberian. Va pleca curând în U.R.S.S., să cerceteze nu știu ce arhive... Dacă așa fi avut douăzeci de ani mai puțin, așa li învidat-o.

Turku, 30 august

Zi lăară pereche de frumoasă. Asist la discuția generală, dar au ascult întotdeauna. Era suficient să-mi îndrept privirile spre fercastră, ca să mă simt foarte departe de 'metodologie'.

Aș vrea să știu mai mult despre literatura finlandeză contemporană - și despre noua orientare a școlii finlandeze de folclor, să aflu ce lucrează anumiți colegi (bunăoară, Martti Haavio). Am stat puțin de vorbă cu Honko. Dintr-un anumit punct de vedere, savanții finlandezi sunt cel mai bine pregătiți ca să realizeze ceea ce mie mi se pare că va fi 'misiunea' viitoarei generații de istorici ai religiilor, și anume valorizarea materialelor etnografice și folclorice în perspectiva universală a Istoriei Religiilor. Dispun de uriașe arhive folcloristice, au la îndemână, chiar pe teritoriul lor, o populație arhaică (laponii), cunosc, în afară de limbile de circulație, rusa, și pot învăța ușor maghiara și alte limbi fino-ugriene. Au chiar câțiva predecesori; în primul rând, pe Uno Harva...

TION. VODAK. OKDIS FINICUS

Timp de un deceniu - din 1982, când deveneam studenta Lectoratului finlandez de la Facultatea de Litere din Cluj-Napoca, până în vara lui 1992, când aveam parte de prima (și, deocamdată, singura) mea călătorie în Finlanda, "Finlanda" a fost, pentru mine, un text, obiectul unei tulburătoare lecturi. Cetățean al celui mai perfect lagăr din lagărul socialist, știam de la început că Finlanda reală era un teritoriu la fel de intangibil precum o altă planetă. "Finlanda mea" se construia din cuvinte, din hărți, din fotografii, ea exista în realitatea textului, ea se întemcia pe măsură ce cuceream limba finlandeză (aceia care au încercat, ca mine, experiența învățării, vor înțelege sensul deplin al verbului "a cuceri"); ea devenea o lume locuibilă, unde mă instalam cu nesfârșite delicii ... verbale. Nu o dată m-am gândit că îmi era dat să refac experiența originară a limbajului ontogen. Finlanda exista în măsura în care o vorbeam și o citeam; Finlanda era țara cu un singur vorbitor nativ (lectorul finlandez trimis la Cluj), Finlanda era spațiul unei limbi - și dificultatea acesteia din urmă, straniețatea ei față de toate limbile pe care le știam nu făceau decât să-i dea consistență. Intram într-însa numai renunțând la forma mentis pe care o purtam în mine ca pe un alt ritm sanguin: efectul era euforizant, năucitor ... indescriptibil. Respiram aerul unei alte lumi, locuiam într-o limbă străină.

Manualele își aveau partea lor de vină, fiindcă multe lecții imaginau situații din Helsinki, folosindu-se date reale (dar ale unei realități interzise, inaccesibile mie): străzi, piețe, monumente, magazine, clădiri... Într-o semnificativă răstrumare a proporțiilor, Aleksanterinkatu era la fel de reală ca paradigma cazurilor locative, iar eroii *Kalevali* - ca oamenii străzii, cu ale căror interviuri înregistrate îmi exersam "limba vorbită". Știam harta Helsinki-ului pe dinafară, îmi plăcea să-i urmăresc păienjeniișul geometric al străzilor, linia țărmului... Învățam - alt exercițiu! - comentariile lui Haavikko despre Helsinki, locuiam într-un oraș de cuvinte și de imagini, locuiam un Tlön finic, spațiu de libertate pe care nici o cortină de fier nu mi-l putea interzice. Din când în când, precum busola borgesiană rătăcită între tacâmurile prințesei de Fancigny-Lucinge, ajungeam până la mine semnele palpabile ale realității finlandeze - cea din afara cuvintelor, cea "adevărată", mi se spunea: ziare, ilustrate, filme documentare, pachete de ciocolată, Finnish Vodka. Le numeam, le citeam, le integram textului uriaș care era, pentru mine, "Finlanda". Îmi amintesc mirarea profesoarei finlandeze în fața întrebării mele, ce nu se voia deloc obraznică: *Onko Suomi todellinen maa?* Cum adică -

"adevărată"? Ce vroiam să spun? Chiar așa, ce vroiam să spun, ce vroiam mai adevărat decât realitatea limbii, amețitoare rostire de ritmuri străine, unde vocale lavine lungi împing la vale consoane duble, tăioase, poticnite...

Haavikko din nou: "finlandezul nu vorbește, aceasta nu e o limbă", vers în care n-am citit niciodată altceva decât reprimarea autoironică a convingerii că, dacă nu este o "limbă", finlandeza e - în schimb - un cosmos întreg.

Aterizam așadar, în iulie 1992, într-un Helsinki familiar, pe care îl recitam (reciteam?) la pas, cu lecțiile din *Suomea suomeksi, I-II* în minte. Toate erau la locul lor; "Finlanda mea" se materializa firesc dinainte-mi, rosteam numele străzii următoare cu zece pași înainte de a o descoperi, îmi croiam drum prin labirintul Muzeului de Artă fără greș, spre tabloul lui Van Gogh la care visam, albastrul Golfului Finic în amiaza verii, pescărușii, vechile hale portuare devenite sofisticate săli de conferințe ... Chiar și clișeele turistice erau acolo: monumentul lui Sibelius înconjurat de japonezi, Finlandia Hall, biserica din stâncă. Finlanda reală era atât de luminoasă, atât de asemeni limbii pe care o vorbeam de zece ani, încât - în pacea ultimului asfințit ce aprindea acoperișurile orașului, prelungindu-se în noaptea albă - mi-am zis că, precum Tlön, țara lui Borges, de n-ar fi fost, Finlanda ar fi trebuit inventată: liman auriu învârfându-ne că Europa nu are margini, ci numai centre, asumare încăpățânată, orgolioasă, a unei diferențe exemplare. În acest sfârșit de secol pândit de "uniformizarea europeană".

Am luat cu mine, din Helsinki, o așchie de granit roz-cenușiu: culoarea stâncilor sale, pe care șoselele le ocolesc cu înțeleaptă sfială. Continui să vorbesc finlandeza: mi se pare revelatoriu faptul că sunt autoarea unui *Vocabular finlandez-român*, și nu a unui jurnal de călătorie. Ori de câte ori simt că pierd măsura, mă întorc la realitatea așchiei de granit. Doar că, privindu-i nervurile, ele îmi apar a scrie, halucinant, cuvinte în limba finlandeză, cuvinte pe nedrept ignorate de manuale, silabe liniștitoare ale tăcerilor din orice conversație finlandeză:

NIIN ON, TOTTA KAI, VAI NIIN ...

Ioana BOT

COMUNITATEA ROMÂNESCĂ DIN FINLANDA

Fenomenul emigrației românești din ultimul secol își are explicațiile și cauzele lui. Mai ales la începutul veacului al XX-lea, emigrația a fost spre U.S.A., "pământul făgăduinței", și aproape nesemnificativ spre Europa. De cele mai multe ori însă, cei care plecau se întorceau acasă, pentru a începe o viață nouă, având ca suport agonistica făcută.

Prin urmare, dacă numerice spre țările Europei Occidentale emigrația românească era redusă, se poate spune că «fioara» culturii românești a studiat în Vest, în mod deosebit în Franța, cei mai mulți întorcându-se, adesea, la locurile natale. După instaurarea dictaturii comuniste însă, mulți dintre aceștia nu au mai călcat pământul patriei pentru că dictatura și cei instalați în scaunele puterii nu mai voiau să-i primească. Și dacă mulți dintre noi îi numeam pe Enescu, Brâncuși, Eliade, Ionescu, Palade - români, alții le spuneau, în cel mai fericit caz, 'de origine română'. Chiar dacă se vorbește despre 'supraviețuirea prin cultură', comunismul a însemnat pârjol cultural și spiritual pentru România.

Un cu totul alt aspect și alte cauze au determinat emigrația românească după cel de al doilea război mondial și după 'implementarea' comunismului în România. Se poate vorbi, de acum, despre o 'diaspora' sau exil românesc și în Europa și, desigur sporit, în S.U.A., Canada și Australia. Se spune că acum s-ar afla în afara granițelor României aproximativ 7.000.000 de români, ceea ce nu ar fi exclus, având în vedere ce a făcut comunismul în cei 50 de ani de la terminarea marii conflagrații mondiale.

Fără a greși, cred, putem spune că în toate țările europene se află români, mai mulți sau mai puțini. Fie mulți sau puțini, ei și-au manifestat prezența în țările de adopție prin păstrarea credinței străbune, a tradițiilor românești, încercând să le transmită din generație în generație pentru a nu pierde legătura cu țara de origine. Unii contrar regulii, au încercat sau încearcă să uite că sunt români. Spunea cineva că foarte interesantă ar fi o istorie a românilor din diaspora, care să scoată în evidență puterea spiritului românesc de supraviețuire printre valurile vicții, mai întotdeauna zburcimate.

În Finlanda, înainte de 'Revoluția din 1989', nu se putea vorbi despre o comunitate românească numeroasă, ci doar de câțiva români care, în timp, au hotărât să se stabilească aici. Din anul 1990 începând, numărul

românilor a sporit și, chiar dacă nu este prea mare, a ajuns acum la câteva sute. Motivele care au dus la creșterea numărului românilor în Finlanda sau în alte părți, după evenimentele din decembrie '89 sunt multe. Putem spune cu siguranță că fenomenul emigrației are loc întotdeauna în urma nemulțumirilor de tot felul, care îl fac pe om să se dezrădăcineze, iar în cazul de față, desigur, datorită speranțelor înșelate prin deturnarea sensului 'revoluției'.

Ca și în alte părți, constituirea unei comunități românești nu a fost și nu este o treabă ușoară. Nici situația din Finlanda nu face excepție de la regulă. Cei mai mulți se arată entuziasmați când se încearcă o apropiere între cei care trăim aici. Unii chiar își dau concursul la înghițirea acestei comunități. Dar, potrivit mai vechilor noastre metode, sunt și din cei care au 'darul' să se opună unor astfel de încercări și chiar să-i influențeze pe alții să o facă, fără un motiv anume. Trebuie să spunem că și în Finlanda există dintre aceștia, puțini la număr, din fericire.

Ca peste tot, credința străbună ne-a adunat la un loc. Începând din decembrie 1990, din inițiativa celui ce scrie aceste rânduri, are loc, cu unele întreruperi, "Întâlnirea românească", la oficiul parohial ortodox din Turku.

De la 1 ianuarie 1995, prin hotărârea Preafericitului Johannes, Arhiepiscopul Finlandei, o dată pe lună în Helsinki și o dată pe lună în Turku săvârșim Sfânta Liturghie în limba română. Primele slujbe au scos în evidență marea dragoste a românilor de aici pentru credința strămoșească și bucuria lor de a fi împreună. Aceasta și datorită faptului că, după Sfânta Liturghie, în sălile oficiilor parohiale din Helsinki și Turku are loc o întâlnire a celor ce participă la serviciul divin, în cadrul căreia încercăm să găsim acele puncte care ar putea să ne apropie și mai mult. Din anul 1992 apare la Turku singura (până acum) publicație în limba română din Finlanda, "FOAIA ROMANEASCA", editată cu greutate, destul de modestă acum, dar cu speranțe de îmbunătățire.

Constituirea unei comunități nu a fost și nu este ușoară, având de împreună atâtea persoane diferite, cu idei, păreri și fel de a fi total deosebite. Putem spune, acum, că noi românii din Finlanda suntem deja constituiți într-o astfel de comunitate, trebuind să facem mai vizibile firele nevăzute care ne leagă prin credință, tradiții și mod comun de viață.

Proot Ioan DURAC

ANIVERSĂRI

LUCIAN BLAGA - 100

O antologie din lirica lui Blaga, în limba finlandeză

Fondul de carte românească (bucuresteană, artă, filologie, istorie, etnografie și folclor, sociologie etc.) al bibliotecii Seminarului de limbi romanice de la Universitatea din Turku (Turun Yliopisto) s-a îmbogățit cu câteva exemplare donate de Profesorul Academician **Tauno Nurmela** (1907-1985), de numele cărui se leagă chiar începuturile studierii limbii române în Finlanda, în urmă cu aproape o jumătate de secol. Cărțile poartă un frumos *ex libris*: pe fond alb, o faclă albastră (culorile naționale finlandeze), deasupra căreia scrie: *Bibliotecae Universitatis Turkuensis*, iar jos: *Donavit Tauno Nurmela*.

Între cărțile intrate astfel în biblioteca de romanistică de la Turku se numără câteva titluri mai rare, precum cel dintâi și, după știința noastră, singurul manual de limba română destinat vorbitorilor de limbă finlandeză, datorat lui **Grigore Dobrinescu**, Lektor i rumänska språket vid Helsingfors universitet, *Rumänska för utlänningar* (Româna pentru străini, cu explicații și vocabular în franceză, engleză, rusă, suedeză și finlandeză), Helsinki, 1947; *Literatura română din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre*, Bucăți alese și caracterizare de **Gh. Adamescu**, **Mihail Dragomirescu** și **N. I. Russu**, De la primele manifestări până la 1900. Vol. I, Editura "Cartea Românească" (f.a.); o *Carte de limba română pentru clasa I secundară și normală* de **A.I. Bujor** și **F. Ilieasa**, aflată la ediția a XI-a (f.a.); două volume de **I. Al. Brătescu-Voinești**, *Firimituri*, Ediție definitivă, Editura "Cartea Românească", București, 1943, și *În lumea dreptății*, Idem; precum și o antologie din poezia lui Lucian Blaga, în limba finlandeză, cu titlul *Aura ja huilu* (Plug și flaut), Helsinki, 1945.

Asupra acesteia din urmă ne vom opri o clipă în acest ocazional aniversar, căci nu credem a fi o simplă coincidență faptul că volumul a apărut în luna mai a anului 1945, adică exact atunci când autorul împlinea 50 de ani.

Traducerea textelor aparține lui **Martti Larni**, scriitor finlandez care, ne spune profesorul Lauri Lindgren, e mai bine cunoscut în străinătate decât în propria sa țară. Ca dovadă, două din cărțile sale au apărut chiar în limba română - *Neljäs nikama eli Veijari vastoin tahtoaan*, 1957, sub titlul *A patra vertebră sau Șarlatan fără voce*, 1963, și *Kaunis sikopaimen...*, 1959, sub titlul *Preafrumoasa porcăriță*, 1972.

Prefața este semnată de **Grigore Dobrinescu**, funcționar, la vremea respectivă, la Ambasada României în Finlanda și lector de limba română la Universitatea din Helsinki. Din "Cuvântul înainte" al traducătorului înțelegem că selecția textelor aparține aceluiași Grigore Dobrinescu, iar versiunea finlandeză a beneficiat de controlul filologic al marului lingvist **Valentin Kiparsky**.

Desigur, în cele patru pagini ale studiului introductiv, prefațatorul nu și-a propus nimic mai mult decât să-l prezinte pe Blaga (n. 9 mai 1895), cât mai sintetic cu putință, cititorului finlandez care lua acum, pentru întâia oară, contact cu poezia acestuia. Raportarea inevitabilă a poeziei la filozofia lui Blaga, ale cărui principale scrieri în acest domeniu sunt menționate și caracterizate succint, pare să fie calea de acces pentru înțelegerea creației poetice a autorului român. "Luând în considerație filozofia sa, care situează omul în centrul misterului și dă un înțeles crucial sufletului poporului, putem înțelege de ce toate producțiile sale, poezia și drama, sunt pline de mister și temele lor sunt adesea luate din viața oamenilor obișnuiți". Referindu-se la *Geneza metaforei și sensul culturii* (1937), autorul atrage atenția asupra caracterului metafizic și cosmic al poeziei lui Lucian Blaga care reprezintă o "infinită pendulare între Eu și Univers": "Fiecare vers este o cheie care ne ajută la deschiderea infinitelor mistere. Cine citește poezia lui Blaga fără a încerca să înțeleagă conținutul fiecărui simbol va înțelege numai suprafața creației acestui mare poet". În fine, pe coperta a patra, ideea este reluată, încercându-se o situație a poetului român în orizontul de așteptare al cititorului finlandez: "Dacă îl comparăm pe acest mare român cu un poet al nostru, cel mai aproape s-ar afla de lirica expresionistă a lui Edith Södergran care, și ea, se mișcă în jurul aceluiași cerc infinit al misterului".

Am încercat să aflu dacă această traducere finlandeză din poezia lui Lucian Blaga, apărută chiar în zilele încheierii celui de al doilea război mondial, a avut vreun ecou sau a fost măcar consemnată în paginile prescii literare românești. Se pare că nu.

Nici presa literară finlandeză nu a reacționat mai prompt; un an mai târziu, totuși, în 1946, o publicație de specialitate, *Valvoja* ("Străjerul". "Cel care veghează") înscrisă în rubrica de recenzii (p. 125-127) o cronică a cărții, semnată chiar de **Tauno Nurmela**. Cititor atent al volumului, profesorul Nurmela indică sursele celor 30 de poeme antologate aici din volumele *La cumpăna apelor* (1933), *La curțile dorului* (1938) și *Nebănuitele trepte* (1943). Recenzentul încearcă chiar o situație a lui Blaga în contextul mai larg al culturii românești moderne care, în opinia sa, se constituie după primul război mondial, când "etnografia, critica culturală, politica și literatura se reunesc adesea într-o singură persoană" (situație reperabilă și în cultura finlandeză), trebuind să-și crească în același timp "și programul, și conținutul".

Cât despre poezia lui Blaga, Tauno Nurmela - care a citit volumul cu creionul în mână, înărturic stând zecile de însemnări manuscrise aflate pe exemplarul dăruit bibliotecii Seminarului de limbi române de la Universitatea din Turku, ele însele subiect de meditație despre 'traducerea poeziei și, poate, despre exercițiul învățării unei limbi străine 'fără profesor' - articulează câteva observații care îl vor fi orientat pe cititorul finlandez în universul complex și plin de sensuri al poeziei blagiene.

Recenzentul notează că Blaga "ocoloște cu tot dinadinsul să limpezască ideea", că simbolul - "suficient în sine" - este "o asociere pe care el nu o explică", "*zăpada făpturii*" și "*apa, din care curcubeul își bea frumusețea și neființa*", "*Faunul*" și "*Pan*" "nu semnifică nimic în poezia lui Blaga, ci sunt ceva. Principiul artei sale poetice este însușirea, mai mare sau mai mică, prin care poate transmite cititorilor ceea ce el însuși simte".

Scenălând, la centenarul nașterii lui **Lucian Blaga**, această traducere semicentenară din lirica sa în limba finlandeză, îl omagiem pe poet, pe cei care au trudit la transpunerea sa în limba *Kalevaliei*, în țara *Suomi*, unde poezia românească are buni și fideli prieteni, între cei mai tineri, entuziaști și - sperăm - statornici, studenții noștri Marina Skog, Jaana Sitaru și Timo Viitanen care au lucrat la traducerea în românești a prefeței și a recenziei la volumul din 1945.

Nicolae CONSTANTINESCU

Lucian Blaga

АУТОПОРКРИИ

ОМАКУ VA

Lucian Blaga e mut ca o lebădă.
În patria sa
zăpada lăpturii ține loc de cuvânt
Sufletul lui e în căutare
în mută, seculară căutare
de totdeauna.

Lucian Blaga on mykkä kuin joutsen.
Hänen kotimaassaan
lumi kertoo luonnon sanat.
Hänen sielunsa vaeltaa
vuosisatain mykkää etsijäntietä.
ikuiscsti.

El caută apa din care bea
cureubcul.

Hän etsii virtaa, josta
sateenkaari juo.

El caută apa,
din care cureubcul
își bea frumusețea și neffința.

Hän etsii virtaa,
josta sateenkaari
juo kauncutta ja olcimmuutta.

(Din vol. *La curțile dorului*, 1938) (În vol. *Aura ja huihu*, 1945)

Carpet

Lauri Lindgren - "Profesor Honoris Causa" al Universității din București

Ca o recunoaștere a meritelor sale științifice și didactice și în semn de prețuire a contribuției aduse la promovarea raporturilor culturale româno-finlandeze, lui Lauri Lindgren, Decanul Facultății de Științe Umanistice de la Universitatea din Turku, fost prim-vice rector al Universității, președintele Asociației Finlanda-România, i-a fost conferit, în cadrul unei ceremonii care a avut loc la București în noiembrie 1993, titlul de "Profesor Honoris Causa" al Universității din Capitala României. Diploma i-a fost înmănată de Profesor Emil Constantinescu, Rectorul Universității din București.

Correspondenți

EMINESCU ÎN LIMBA SUEDEZĂ

Când am început să studiez limba română la Universitatea din Turku, nu știam aproape nimic despre România sau cultura românească. Auzisem ceva despre Revoluția română, când puterea lui Ceaușescu a căzut, dar asta numai în legătură cu evenimentele din Rusia.

La școală, aici în Finlanda, am citit mult despre autorii europeni cunoscuți și importanți. Cunosc istoria literaturii franceze (cu Hugo, Balzac, Sartre etc.), engleze (cu Shakespeare, Dickens, Defoe etc.), germane (Goethe, Hesse etc.), a culturilor greacă din antichitate (Platon, Aristotel etc.) și italiană, a culturilor scandinave (Strindberg, Aho, Tegner, Ibsen etc.) și a culturii americane din timpurile moderne, dar nu citisem nimic despre cultura română în școală. Nici un cuvânt despre autori ca Eminescu, Caragiale, Maiorescu și alții. Nici un cuvânt, în ciuda faptului că acești scriitori sunt de același nivel (sau chiar mai mari!) ca alți scriitori europeni. Descoperirea tuturor acestor scriitori la cursurile de limba română de la Facultatea de limbi romanice a Universității din Turku a însemnat pentru mine descoperirea unei lumi noi și a unui aspect de viață despre care aș fi vrut să știu mai mult ...

"Det var en gång, berättas det,
I sagorna besjungen
En prinsessa som alla vet
Som gäva fötts till kungen"

Aceasta este prima strofă din poemul *Luceafărul* de Mihai Eminescu, în limba suedeză! Jon Milos, un român care trăiește în Suedia din 1964, este poet și traducătorul lui Eminescu în limba suedeză. În cartea lui *Över höjdena (Peste vârfuri)* toți scandinavii suedofoni pot să citească în limba lor, pentru prima dată, pe Eminescu.

Să vedem cum îl prezintă Jon Milos pe scriitorul național al României. El începe prin a constata că Eminescu este adesea caracterizat drept "spiritul încarnat al poporului român" și ca "omul deplin al culturii române". Eminescu este pentru români ceea ce este Shakespeare pentru englezi, Goethe pentru nemți sau Pușkin pentru ruși. Cu Eminescu începe totul în literatura română; el este creatorul limbii române literare și al poeziei române moderne. "Când îl citești pe Eminescu în limba română - scrie Jon Milos - pari a fi cuprins de un fel de hipnoză, asemănătoare cu extazul, care te prinde în sușoteli melancolice, în mângâieri blânde, sau în explozii frenetice de bucurie: este ca și cum te-ai urca spre soare, pentru

un moment - ca în melodia populară *Ciocârlia* -, pentru a te lăsa, într-un alt moment, să alunceci în vis". Milos consideră că Eminescu este un magician al cuvintelor: "El a reușit să creeze alchimia subtilă care unește muzica, sentimentele și gândirea și care cuprinde inima unui întreg popor".

Autorul studiului introductiv ne prezintă istoria lui Eminescu, viața lui, condiția sa psihică etc., și felul cum toate acestea pot fi regăsite în poezia eminesciană. Vorbește despre sentimentul morții - "căci toate nasc spre a muri și mor spre a se naște" - arătând că poetul își dorea "odihna absolută" - *nirvana*: "Numai o viață ascetică și renunțarea la voința de a trăi pot duce la fericire". Dar, după Milos, Eminescu nu a fost un astfel de pesimist, cum au vrut unii să-l prezinte: "Nimeni n-a iubit viața mai mult decât Eminescu".

Jon Milos crede că traducerea poeziei lui Eminescu este o operație extrem de pretențioasă, o adevărată "artă a imposibilului". O cauză ar fi natura simbolică a poeziei sale, ca în *Sömniga små fåglar* (*Somnoroase păsărele*):

"Sömniga små fåglar
Samlas för att sova
Gömda i snären-
Godnatt!"

Poetul este "încântat de noaptea fabuloasă, căldușă și înstelată, când are sentimentul că totul tace în jur; apa încetcază să mai curgă, timpul se oprește, vegetația este nemișcată, totul e 'vis și armonic' cu natura:

Över nattens älvlek
Stiger månen sakta,
Allt är dröm och samklang -
Godnatt!"

Din cauza acestui tip de simbolism, nu este surprinzător să aflăm că mulți străini au învățat limba română numai ca să poată să citească pe Eminescu în original.

O altă cauză a acestei dificultăți (traducerea ca "artă a imposibilului") poate fi faptul că poemele eminesciene conțin multe aluzii la filozofie, istorie, la cultura populară românească și la literaturile vest-europene (Schiller, Heine, Vigny, Shakespeare etc.). De exemplu, scrie Milos, în poemul *Luceafărul*, Eminescu acționează ca un mediator pentru teoriile lui Jung, după care fiecare om se proiectează pe sine, în visurile sale, ca o imagine a frumuseții celuiălalt sex. Aluziile culturale din opera poetului român nu pot fi detectate cu ușurință de cineva care nu are "ochiul

format". Fie și numai din aceste două cauze, putem să credem că Eminescu este greu de tradus. Sigur, traducerea lui Jon Milos nu este perfectă - are unele inexactități jenante, dar datorită acestei reale dificultăți putem foarte bine să-l lăcșăm pe traducător.

Cum am mai spus, operele lui Eminescu nu sunt bine cunoscute în Scandinavia, nici în Finlanda, nici în Suedia, ceea ce este regretabil, pentru că Eminescu însuși a dovedit o mare admirație pentru basmele și mitologia țărilor scandinave. În limba suedeză există doar câteva scrieri despre poetul național al românilor - de exemplu o broșură *Mihai Eminescu - diktaren som kallades pessimist* (*Mihai Eminescu - poetul numit pesimist*) de Peter Henry Matthis, și un studiu comparat despre viața și scrierile lui Vasile Alexandri (sic!) și Eminescu (*Vasile Alexandri och Eminescu*) de Göran Björkman. Dar, desigur, aceste scrieri nu sunt suficiente pentru a avea o idee clară despre cine a fost Eminescu. De aceea, traducerea lui Jon Milos din poezia lui Eminescu (dar, regret, nu toată poezia...) poate fi considerată ca o contribuție în acest domeniu. Noi, scandinavii suedofoni, avem acum posibilitatea să cunoaștem o lume nouă, în care putem să găsim sensuri noi, relații noi.

"Poezia lui Eminescu este națională și universală și, din această cauză, totdeauna modernă și actuală. Este universală prin setea sa de ideal, prin aspirațiile sale de bunătate, prin credința că sensul vieții este evoluția propriului 'Eu', în sensul său progresiv, ca atitudine și puncte de vedere, ca metaforă, simbolism și perspective. Dar Eminescu a fost și un om al timpului său. (...) Din această cauză, el rămâne unul din cei mai mari poeți lirici din literatura universală, comparabil cu Byron, Hugo, Hölderlin, Leopardi, Goethe, Pușkin, Petöfi, Mickiewicz și Stagnelius"

"Din tid förlängs med varje morgondag,
Medan gardagen förkortar ditt liv ..."

Timpul eminescian și al poeziei lui se prelungește cu fiecare 'mâine' - în toate limbile lumii și, din anul 1989, și în limba suedeză!

Marina SKOG
Studentă

(Citatele sunt din: Mihai Eminescu, *Över höjderna*, Symposium, Stockholm, 1989. Traducere și Cuvânt înainte de Jon Milos)

Sub acest titlu a apărut, în Finlanda, prima traducere din opera științifică a lui Mircea Eliade. Este vorba despre escul *Le mythe de l'éternel retour*, transpus în limba finlandeză de Dl. Teuvo Laitila, licențiat al Universității din Helsinki, în prezent editor al unei foarte interesante publicații a ortodoxiei din Finlanda, *Aamun Koitto (Zorile)*, care apare la Kuopio. Într-un amplu interviu, publicat *in extenso* în *România literară* (nr. 4, 1995), Dl. Teuvo Laitila evocă începuturile contactelor sale cu opera savantului român, în timpul studiilor universitare, cu ocazia elaborării tezei de licență cu tema *Myth and Interpretation* (1982), și interesul său constant pentru aceasta: "În cursurile și în câteva articole ale mele am folosit din plin interpretarea dată de Eliade mitului". Când, zece ani mai târziu, Editura "Loki-Kirjat" și-a arătat intenția de a publica un studiu de Mircea Eliade în limba finlandeză, Teuvo Laitila nu a ezitat și s-a angajat la această dificilă operație. Cartea a văzut lumina tiparului în 1993, fiind însoțită de un amplu studiu introductiv semnat de traducător (Vezi *Ikuisen paluun myytti. Kosmos ja historia. Ranskankielisestä alkuteoksesta Le Mythe de l'éternel retour: Archétypes et répétition* suomentanut sekä esipuheen laatinut ja lisähuomautuksien varustanut fil. lis. Teuvo Laitila, Helsingissä Kustannusyhtiö Loki-Kirjat, 1993).

Reținem, din acesta, câteva fragmente semnificative prin care traducătorul și prefațatorul comentează, cu finețe și înțelegere, chiar studiul oferit acum, pentru prima oară, cititorului finlandez.

Mitul eternei reînnoierii, în care se condensează ideile filozofice, religioase și de știința religiilor ale lui Eliade, a fost scris în atmosfera de frică, înstrăinare și disperare de după al doilea război mondial. Ultimul capitol ("Teroarea istoriei"), Eliade l-a scris în fața pericolului real sau imaginar că "după câteva luni sau cel târziu după un an Rusia va ocupa toată Europa". Acesta a fost, desigur, un motiv al ororii sale față de "încroarea istoriei".

Eliade a început să scrie *Le mythe...* în mai 1945. Prima notă publicată în *Jurnal* despre acesta este înaintea Crăciunului 1947, când Eliade scria: "De mulți ani, îmi place să recitese, în preajma Crăciunului, legendele, ritualele și obiceiurile celor Douăsprezece zile (între Crăciun și Bobotează): măștile animalești, ceremoniile de tip Carnaval, legendele cailor fără cap, care apar în noaptea Anului Nou etc. Ascumenea mituri și

scenarii rituale se găsește nu numai în societățile indo-europene, dar și în Japonia, China, la ainu și în multe alte locuri. Pretutindeni, cele douăsprezece zile care preced și succed Anului Nou constituie un moment decisiv în viața comunității: atunci sufletele morților vizitează pe cei vii, atunci au loc inițierile adolescenților etc. Toate acestea se știau de mult. Dar de ce venirea morților are loc numai și pretutindeni în preajma Noului An? Pentru că Anul Nou reprezintă nu numai momentul critic al anului ('haosul' care se instaurează după încheierea unui ciclu temporal), ci și un moment cosmogonic. Anul Nou repetă Creația; cu fiecare An Nou lumea reîncepe, renaște, mai precis: e făcută din nou. (Vezi, bunăoară, recitarea ceremonială a Poemului Creației, în Mesopotamia, reactualizarea rituală a conflictului care a precedat și înfăptuit Creația ca în Egipt și în atâtea alte locuri - scenariu care supraviețuiește în credințele și obiceiurile populare sud-est europene). În intervalul între Anul care se încheie (i. e., Lumea veche care dispare) și Anul Nou (i. e., Cosmosul pe cale de a fi re-creat) sufletele morților se apropie de cei vii pentru că speră într-o repetare (chiar efemeră) a existenței (ei apar din nou 'întru pași' în măști și animale) sau speră, implicit, într-o abolire a Timpului, deci într-o transcendere a propriei lor condiții de umbră. Voi dezvolta toate acestea în cărțuța la care lucrez de câteva săptămâni, *Archétypes et répétition* (în românește îi spuneam la început *Cosmos și istorie*") (Vezi Mircea Eliade, *Jurnal*. Volumul I, 1941-1969, Ediție îngrijită de Mircea Handoca, Editura Humanitas, București, 1993, p. 99-100; de fapt înscrisura este din 20 decembrie 1946).

În acest extras apar unele teme centrale ale *Mitului eternei reînnoierii*. Este vorba despre semnificația de a fi om și despre 'ascunderea' semnificației transcendente în timp, în istorie. Una dintre întrebările centrale este tensiunea dintre realitatea trăită de un individ și realitatea socială creată de o societate. După Eliade, omul nu trebuie să se mulțumească cu modul limitat de a trăi sau de a 'exista cu adevărat' al unei societăți istorice, în care s-a născut, ci individul trebuie să încerce să ajungă la autenticitate, care va depăși limitele timpului și locului. După Eliade, acest mod de existență există ca o posibilitate în fiecare om; individul trebuie numai să-l descopere sau să-l identifice. Acest 'autentic' nu este departe de căutarea eliberării indiene și se află mai aproape de existențialism decât Eliade ar dori să afirme.

Hotărâtoare sunt, în viața omului, lumea și realitatea (de semnificație) neistorică. Eliade consideră semnificațiile limitate istoric sau cultural ca neînțelegere a existenței omnești. Semnificația este în altă parte. El scrie: "Explicarea socio-economică a fenomenelor istorice mi se pare uneori

dureros de simplă. Din cauza acestor banalități, gânditorii originali, creativi, nu mai sunt interesați de istorie. Reducerea feromnelor istorice la 'condiții' mai reduse, golește din ele toate semnificațiile exemplare; în felul acesta dispare tot ce este valoros și important în istoria omnirii. Banalizarea teribilă a istoriei a fost consecința fatală mai ales după banalizarea sistematică a lumii, realizată în secolul al XIX-lea. Atunci banalizarea lumii avea cel puțin o bază istorică; omul modern, occidental a golit lumea de semnificațiile supranaturale ca să-și ofere mijloacele de a o 'simți obiectiv' și a o domina. astăzi nu se mai poate recurge la o justificare istorică".

Nu este de mirare, deci, că *Mitul...* și operele lui Eliade în general au fost considerate un manifest anti-istoric, mistic și teologic sau normativ, și Eliade a fost văzut ca un 'guru' (nu ca un istoric serios), care preda 'conștiința nouă' sau creștinismul cosmic, în armonie cu legile naturii. Alții l-au considerat ca un corectător de sisteme, de origine franceză, de tipul lui Foucault și Dumézil. S-ar putea ca ici să existe un grăunte de adevăr, dar în *Mitul eternei reîntoarceri* este important să dăm atenție ideii de istoric la Eliade și la ceea ce Eliade înțelege prin 'eterna revcnire'"

(Traducerea extraselor din Prefața lui Teuvo Laitila
de Marjo COSMA)

Carnet

O nouă publicație în limba română la Turku

Odată cu creșterea numărului de români sau originari din România trăitori în Finlanda, s-a impus necesitatea apariției unei publicații care să reprezinte această comunitate și să răspundă mai ales nevoilor ei spirituale.

Preotul Ioan Durac, împreună cu câțiva colaboratori apropiați (soția sa, Danica, și Pavel Bunaciu) și-au asumat această dificilă sarcină, făcând să apară, cu o remarcabilă regularitate, odată la trei luni, revista "FOAIA ROMÂNESCĂ. De la suflet pentru suflet", ajunsă acum în al III-lea an, la numărul 9 (Octombrie-Deceembrie 1994).

Părintele Ioan, care este și președintele filialei din Turku a Asociației Finlanda-România, scoate revista "Foaia Românească" pe cheltuielile proprii și o distribuie gratuit cititorilor de limba română din Turku și din împrejurimi.

În paginile revistei, deocamdată dactilografiată și multiplicată la xerox, se găsesc câteva rubrici permanente, consacrate celei mai importante sărbători creștine/ortodoxe din perioada respectivă, și un sinaxar, precum și extrase din presa românească și finlandeză privind evenimente politice, culturale sau artistice la zi, comentarii, rememorări istorice, poezii și cântece tradiționale, populare sau bisericesti, informații din viața comunității românești, scurte știri.

Dorim publicației "FOAIA ROMÂNESCĂ" viață lungă și frumoasă împliniri în strădania de a contribui la păstrarea identității spirituale a comunității românești din Finlanda.

VINTILA HORIA, UN SCRITOR ÎNCOGNIT

Așa de fapt a fost intitulat articolul unui ziarist italian, Sigfrido Bartolini, apărut în revista "StoriaVerità" (Anno II, N° 7, Luglio-Agosto 1992) în memoria lui Vintila Horia, un scriitor român decedat la 4 aprilie 1992 la Madrid. Bartolini schițează istoria personală foarte tragică a unui exilat, aflat pe de o parte în conflict ireconciliabil cu regimul comunist din țara sa, și pe de altă parte chinuit de o nostalgie profundă și dureroasă pentru patria pierdută. Încă în 1942 Horia pleca din România pentru a funcționa ca atașat de presă la Viena. Nu vrea să se mai întoarcă în România căzută în mâinile comuniștilor. Incepe astfel exilul care îl va duce la început în Italia și apoi la Madrid.

Devenit un scriitor foarte renumit - operele sale au fost traduse în 15 limbi - el a fost un punct de referință pentru ideologia de Dreapta de pildă în Italia cu atacuri împotriva marxismului, dar și împotriva învingătorilor democrați:

"Churchill este în agonie. Unul din responsabili
nenorocirii lumii va muri. Pentru țara lui a fost
un salvator (trebuie s-o arătăm), pe a mea a
ajutat-o să se scufunde."

În paginile unei opere a sale - scrisă în limba franceză ca toate operele lui - intitulată *Journalul unui țăran de la Dunăre* (*Journal d'un paysan du Danube*, 1966) nostalgia pentru România este palpabilă. *Journalul* acesta este autoportretul unui om în căutare continuă pentru pacea internă sfărâmată de un eveniment traumatic. Descrie anii de fericire la Segarcea, în Oltenia, și condiția de exilat. Nostalgia și nemulțumirea se fac evidente în mod tragic:

"Eram gol, un hollow man, și nu aveam decât o dorință,
cea de a mă întoarce la București, singura sete fără
leac care mi-a fost dată."

"Mă gândesc la părinții mei care sunt departe. Nu mi-e permis să-i văd după 20 ani de absență. Acest impediment, devenit stilul unui Stat, este o crimă, una din cele mai tipice ale acestui secol. Unde este mama în acest moment?"

Horia, critic acut al regimului comunist, nu a fost văzut cu

ochi buni. După căderea lui Ceaușescu a fost totuși reabilitat și operele lui sunt publicate în România. Sunt un succes care îi oferă o posibilitate de a merge în România. Scrie lui Bartolini (Scrisoare către S.B. de la Madrid, 25.7.1990):

"Din decembrie am pierdut liniștea. Nu scriu, sau scriu foarte puțin: de două ori am vrut să merg acolo, apoi am renunțat pentru că comuniștii sunt la putere și lupta încă nu s-a terminat".

După un an într-o altă scrisoare către Bartolini spune:

"Scrisorile pe care le primesc din țara mea sunt impresionante și mișcătoare. Ei mă invită să țin niște conferințe, pentru a mă face profesor honoris causa la universitate... ziarele publică pagini întregi despre mine, dar regimul este același și prietenii mei îmi spun să nu merg acolo, să nu am încredere în ei. Deci aștept... De un an am pierdut liniștea. Cum viețuiesc? Viețuiesc. Cu speranța că situația se va schimba și voi putea într-o zi să vizitez locurile copilăriei și tinereții mele... Am găsit un manuscris, 250 de pagini de amintiri scrise înainte de revoluție. Am decis să le termin pentru că lumea de acolo are nevoie de mărturii. Am pregătit o programă pentru renașterea României, dar trebuie să merg acolo personal".

(Scrisoare către S.B., 12.4.1991).

Horia n-a putut să meargă în patria sa și să înceapă programă pentru renașterea României după ideile sale: l-a ajuns moartea în 1992. Cu toate că n-a putut să-și găsească liniștea pe care a căutat-o pe ani lungi de exil, se pare că a înțeles perfect esența efemeră pe de o parte și imuabilă pe de altă a păcii:

"Gândesc în fiecare zi mai clar decât înainte, că pacea la care se referă umanitatea nu există. Numai un individ poate s-o realizeze la nivelul ascetismului și credinței religioase. Pacea poate să fie numai interioară, diferită de cea a politicienilor și a ziariștilor. "Maimuțele lui Dumnezeu" edifică numai lucruri exterioare".

Selecție și traducere de Paulina DE ANNA

ALEKSIS KIVI (1834-1872)

PERICHTII
(Onnelliset)

Albește, iată, malul depărtat
Și soarele răsare din nord-est
Și brumele fug grăbit
Când foalele miazănoptii suflă
Când noaptea s-a dus
Când dimineața de vară străluce
Și păsările cântă.

Pe culmea înaltă a muntelui
În vântul rece merg;
M-a încercat speranța de dimineață,
Pe draga mea o voi întâlni acolo.
Când noaptea s-a dus,
Când dimineața de vară străluce
Și păsările cântă.

Mai frumoasă decât răsăritul,
Mai dulce decât apusul,
Ea vine surâzând spre mine,
Îmbrățișez fecioara
Când noaptea s-a dus,
Când dimineața de vară străluce
Și păsările cântă.

De fericire inima-mi bate
Și frunța-i senină ca cerul
Când stau aici cu draga mea,
Aici pe stâncă de mușchi
Când noaptea s-a dus,
Când dimineața de vară străluce
Și păsările cântă.

Aici stau cu draga mea
Și buclele-i zboară în vânt
Și murmurul câmpiilor se-aude
Ca și vocea iubirii eterne
Când noaptea s-a dus,
Când dimineața de vară străluce
Și păsările cântă.

CÂNTECUL OPTIMILOR DIN PĂDURE:
(Metsämiehen laulu)

Salut, pădurc, salut, munte,
Salut împărat al pădurii!
Aici este fiul tău tânăr, curajos;
El se arată plin de putere,
Ca și vântul aspru din munți.

Un fiu al pădurii vreau să fiu,
Un crou al codrilor de brazi:
În câmpiile Tapiolci
Cu ursul mă iau la trântă
Să rămână-n uitare lumca.

Pe pământul reavăn,
Unde ziduri nu ne stau în cale
Sub cortul înalt de stele
Merg pe jos și cânt
Și ecoul zboară în jur.

A cui voce se-aude acolo?
A fecioarei dulci a pădurii!
Ca o ghindă în calca omului
Fata dansează
Și buclele de aur îi zboară în vânt.

Dulce e pacea aici,
Bravă e lupta:
Furtună-i și gume pădurca,
Tunetul bubuie
Și bradul se prăbușește duruind.

Un fiu al pădurii vreau să fiu,
Un crou al codrului de brazi
În câmpiile Tapiolci
Cu ursul mă iau la trântă
Ca să rămână în uitare lumca.

Traducere de MIKA SARLIN

MUSTALAINSTEN TALO
(Kakkelma)

Raitiovaunussa kuumuus tuntui sietämättömältä. Mies asteli rivakasti vaunun käytävää ja sanoi itselleen: "Sinulla on onnea, Gavrilescu!" Hän oli huomannut vapaan paikan vaunun toisessa päässä, lähellä avointa ikkunaa. Istuttuaan hän otti esiin nenälünansa ja pyyhki sillä otsaansa ja kasvojansa. Sitten hän asetteli sen kauluksensa alle, kaulan ympärille, ja ryhtyi leyhyttelemään olkihatullaan. Vanhus, joka istui häntä vastapäätä, katsoi häntä koko ajan keskittyneesti, ikään kuin olisi väsähtänyt muistamaan, mitä näki. Polvillaan hän piteli varoen laatikkoa.

— Kauhean kuuma, sanoi vanhus yhtäkkiä. Näin kuumaa ei ole ollut sitten vuoden 1905!

Gavrilescu nyökkäsi leyhyttellen yhä olkihatullaan: — On tosiaankin kuuma, hän sanoi. Mutta kun on saanut oppia, sitä kestää kaiken helpommin. Niin kuin nyt eversti Lawrence. Tiedättekö eversti Lawrenceen?

— En.

— Sääli. En minäkään kyllä tiedä paljoakaan. Jos hän olisi noussut tähän vaunuun, olisin kysynyt. Keskustelen mielelläni sivistyneiden ihmisten kanssa. Ne nuoret, he olivat varmastikin ylioppilaita. Eteviä ylioppilaita. Odottelin heidän kanssaan pysäkillä ja kuuntelin heidän keskusteluaan. He puhuivat tästä eversti Lawrencesta ja hänen seikkailuistaan Arabiassa. Ja niin hyvämuistisia! Sitecrasivat ulkomaistista sivukaupalla everstin kirjasta. Siellä oli eräs lause, josta pidin kovasti, erittäin kaunis lause, jotakin siitä helteestä, josta hän käirsi jossakin Arabiassa ja joka löi häntä kuin miekka. Harmi, etten muista sitä sana sanalta. Tuo kauhea Arabian paahde löi häntä kuin miekka! Löi armottomasti kuin miekka, se mykisti hänet.

Rahastaja kuunteli häntä hymyillen ja ojensi sitten hänelle lipun. Gavrilescu laittoi hatun päähänsä ja alkoi kaivella taskujaan.

— Pyydän kovasti anteeksi, hän kuiskasi hetken kuluttua.

epäonnistuttuaan lompakkonsa etsinnässä. En kerta kaikkiaan tiedä, mihin minä sen laitoin.

— Ei se mitään, sanoi rahastaja odottamattoman hyväntahtoisesti. Tässä on aikaa. Emme ole vielä edes mustalainsten talolla.

Rahastaja kääntyi vanhuksen puoleen ja iski tälle silmää. Vanhus punastui ja puristi hermostuneena molemmin käsin laatikkoaan. Gavrilescu ojensi setelin rahastajalle, joka ryhtyi hymyillen laskemaan vaihtorahoja.

— Se on häpeällistä! kuiskasi vanhus paria hetkeä myöhemmin. Se on kiellettyä!

— Kaikki puhuvat siitä, sanoi Gavrilescu ja alkoi taas leyhyttellä hatullaan. On kyllä totta, että se vaikuttaa kauniilta talolta, ja mikä puutarha! . . . Mikä puutarha! hän toisti ja nyökytteli ihailevasti. Katsokaa, se näkyy jo kohta, hän lisäsi ja kurkottaui vähän ikään kuin nähdäkseen paremmin.

Muutamien miesten otsat lähenivät kuin vahingossa ikkunoita.

— Se on häpeällistä! vanhus toisti katsoen ankaran näköisenä etensä. Tuommoinen pitäisi kieltää!

— Siellä on vanhoja pähkinäpuita, jatkoi Gavrilescu, siksi siellä on niin varjoista ja viileätä. Olen kuullut, että pähkinäpuu alkaa antaa varjoa vasta kolmen—neljäkymmenen vuoden ikäisenä. Lieneekö totta?

Mutta vanhus ei ollut kuulevinaa. Gavrilescu kääntyi jälleen yhden vierustoverinsa puoleen, joka katseli miettiväisenä ikkunasta:

— Nuo ovat semmoisia viisikymmenvuotiaita puita, hän aloitti. Siksi siellä on noin varjoista. Tämmöisellä helteellä se on ihanaa. Onnekas se mies, joka tuolla asuu . . .

— Nainen, sanoi vierustoveri. Ne ovat mustalaisnaisia.

— Niin olen minäkin kuullut, jatkoi Gavrilescu. Kuljen tällä vaunulla kolmesti viikossa. Ja annan teille kunniasanani siitä, että yhtä ainutta kertaa ei ole tapahtunut, etten olisi kuullut heistä puhuttavan, näistä mustalaisista. Tunteeko heitä kukaan? Minä ihmettelen, mistä he oikein ovat tulleet.

— Siitä on jo kauan, sanoi vierustoveri.

— Ovat olleet täällä jo kaksikymmentäyksi vuotta, keskeytti joku. Kun tulin ävan ensi kertaa Bukarestiin, nuo mustalaiset olivat jo

täällä. Mutta puutarha oli paljon suurempi. Tuota lukiota ei ollut silloin vielä rakennettu.

— Minä, niin kuin jo sanoin —Gavrilescu aloitti uudestaan— kuljen säännöllisesti täällä vaunulla kolme kertaa viikossa. Surukseni olen pianonsoitonopettaja. Sanon surukseni, hän lisäsi, yrittäen hymyillä, koska en ole luotu sellaista varten. Minulla on taiteilijan luonto . . .

— Sittenhän minä tunnen teidät, sanoi vanhus yhtäkkiä, kääntyen Gavrilescun puoleen. Te olette Gavrilescu, se pianonsoitonopettaja. Minulla on tyttärentytär, jolle te olette antanut tunteja kohta viisi—kuusi vuotta. Ihmettelinkin, miksi teidän kasvopiirteenne näyttivät niin tutuilta.

— Olenhan minä, myönteli Gavrilescu. Annan pianotunteja, kuljen paljon raitiovaunulla. Keväällä, kun ei ole liian kuuma ja tuuli puhaltaa, se on oikein miellyttävää. Istun ikkunan vieressä niin kuin nytkin ja matkan varrella näen vain kukkivia puutarhoja. Kuten sanoin, täällä linjalla kuljen kolmesti viikossa. Ja aina kuulen puhuttavan mustalaisnaisista. Monesti kysyn itseltäni: "Gavrilescu —minä sanon itselleni — olettakaamme, että he ovat mustalaisia; mistä heillä on noin paljon rahaa? Tuollainen talo, oikea palatsi, puutarhoineen ja vanhoine pähkinäpuineen, se on ainakin miljoonan arvoinen."

— Se on häpeällistä! huudahti vanhus taas ja käänsi päänsä inhoten.

— Olen miettinyt toistakin asiaa, jatkoi Gavrilescu. Sen mukaan, mitä minä ansaitseen, sata leuta tunnilta, minulta kuluisi kymmenen tuhatta soittotuntia miljoonan ansaitsemiseen. Mutta ymmärrätte kai, että asiat eivät ole näin yksinkertaisia. Oletetaan, että minulla olisi 20 tuntia viikossa: minulta kuluisi 500 viikkoa, siis melkein kymmenen vuotta, ja tarvitsisin 20 oppilasta ja heille 20 pianoa. Vaan entä kesälomat, jolloin minulle jää kaksi tai kolme oppilasta? Entä joului- ja pääsiäislomat? Kaikki puuttuvat tunnit puuttuisivat myös miljoonasta leusta. Ei siis ole kyse 500 viikosta ja 20 viikkotunnista tai 20 oppilaasta ja 20 pianosta, vaan paljon, paljon enemmän.

Traducerea: Timo VIITANEN

Inedit

Gheorghe PĂUN – ULTIMA SAUNĂ (Fragmente)

0. Ce nedreptate să fii om și să curgi, heraclitean, cu toate cele din jur deodată, frunze și păsări și ziduri, ce cruzime să fii om și să simți cum curgi ca o frunză între anotimpuri, ca o pasăre între zbor și lut, ce deznădejde să fii om și să înțelegeți că nu se poate curge decât într-o singură, singură, o, Doamne, singură direcție!

1. Orice identificare între personajele acestei scrieri, faptele și vorbele lor, și persoane reale, indiferent de faptele și vorbele lor, poate fi motivată ("totul este autobiografie", au spus cinicii – sau poate resemnații – cunoscători în ale literaturii), dar orice asemenea identificare este nedorită și se face pe riscul asumat al cititorului, care va fi pedepsit pentru acest lucru prin a nu mai înțelege noima acestei scrieri.

40. Joi pe la două și jumătate am plecat spre el cu toții, eu, Luc, Martti, Urho, Nikos și Leilya, pe jos, nu erau decât vreo doi kilometri, iar vremea era plăcută, se părea că în cele din urmă vine primăvara și pe paralela șazecei. Am cumpărat în drum flori pentru Maija, o cutie de bomboane, câteva sticle cu limonadă de diferite culori, din familia Mummi, un serial de desene animate pentru copii necoptți, care-și lățise succesul peste tot unde puteau fi desenați hipopotami, vrăjitoare, omuleți cu pălăriuță țuguată și alte viețuitoare imposibil de descris. Se găseau gume Mummi, șervețele Mummi, răcoritoare, bomboane, prăjituri și ciocolată Mummi, tricouri, ciorapi și ghiozdane cu ilustrații Mummi, până la urmă și autobuzele și casele și magazinele aveau să fie decorate cu scene din film.

– Azi intru și eu în saună, ne-a declarat Nikos.

– Hip, hip, un vițel gras pentru fiul reîntors la matcă, de trei ori ura! Cărui fapt datorăm, domnule Aristotel-conspiratorul? Arhimede de buzunar, Socrate în căutare de cucută, ce-ai pățit, ce ai pe suflet de vrei să calci în Purgatoriu din nou? Te pomenești că vrei să fii de față și la ultimele trei...

Era în vervă Luc, de fapt, se putea spune că eram cu toții bine dispuși.

- Am să sugerez chiar o mică adăugire, dacă nu cumva se încalcă prea tare obiceiul, anume să se încheie cu *ultimele patru* de data asta, a supralicitat Nikos.

- Hip, hip, vrei să te sinucizi în prezența noastră, vrei pensie de la statul finlandez, vrei o placă de marmură la intrarea în saună, ce s-a întâmplat Pitagora fără compas, Euclid cu chelie, vrei să ne ridiculizezi, vrei să o cucerești pe Leilya cu temeritatea ta? Ferește, mai sunt și alții pe aceeași parte. Și mie îmi place sauna, mi-am mai frânt odată oasele la schi pentru o zeiță în blugi - Leilya, nu mă lua în serios - iar Grieg e în stare să propună să se încheie cu *ultimele cinci* dacă bănuiește că asta e miza. Glăsuiesc bine, dunăreannle? Atenție la răspuns, Leilya.

- Glăsuiești ca din carte, numai că nu din cartea potrivită, normandule. Ai început să ghicești și fără Tarot, Nostradamus fără baghetă, Pithie fără peșteră?

- Paracelsus nicotinizat, Napier care a uitat numele stelelor, mi-a ținut Nikos partea.

Leilya părea a nu ne auzi, privea spre noi cu ochii ei alungiți și zâmbea ca unor copii necopți pe care îi vede zbenguindu-se fericiți că a venit primăvara. În lumina clară a începutului de mai, ochii ei erau limpezi-azurii-amețitori-nesfârșit-de-adânci.

Urho chicotea alături, Martti lovea din când în când cu piciorul câte o pietricică rămasă din vremea iernii, când municipalitatea împrăștiase nisip pe străzi și pe trotuare, să nu alunece contribuabilii și să nu le derapeze mașinile.

Era joi, cu puțin înainte de ora trei. Îmi amintesc fiecare minut din după-amiaza aceea.

41. Ne-a deschis imediat ce am apăsat butonul soneriei, parcă ne așteptase lângă ușă.

- OK, OK, poftiți, bine ați venit.

Folosea expresia OK, OK de nenumărate ori pe zi, în cele mai diferite ocazii, chiar în loc de salut, la întâlnire ca și la despărțire deopotrivă, era probabil o variantă de "gândire în roz", *think pink*, după îndemnul american. Era volubil, dar mi s-a părut un pic cam palid, cu oasele tâmpelor mai conturate decât le știam. Din spatele lui, Maija ne zâmbea și ea, neauzit, ștergându-și mâinile de șorțul pe care îl avea în față, o surprinsesem probabil în bucătărie.

- OK, așezați-vă fiecare pe unde știți că vă e locul. Azi vom face o saună deosebită, ca pentru revenirea lui Tarzan, am rezervat-o două ore, trebuie să recuperez săptămâna pierdută în spital.

- Două ore? E foarte bine pentru Nikos, poate recupera și el ceva din lunile în care a stat deoparte. S-a hotărât să intre și el cu noi azi, a anunțat Urho.

- Excelent, excelent, s-a bucurat Profesorul, chiar mă întrebam uneori cât va mai dura.

- A propus chiar să încheiem cu *ultimele patru* în loc de *ultimele trei*...

- Poftim?! Cine a propus asta?

- Nikos.

S-a întors spre bucătărie, unde Maija dispăruse între timp.

- Spune-mi, Jane, dacă un enoriaș îi propune preotului de la biserică ta ortodoxă să-l miruiască la jumătatea slujbei, sau să citească evanghelia la sfârșit, sau să nu mai pună tămâie în cădelniță, ce face preotul, îi îndeplinește rugămintea?

- Cum, Doamne, iartă-mă, să facă așa ceva?! Slujba se desfășoară după cum a poruncit Iisus apostolilor, niciodată, nimeni nu poate să...

- Ai auzit, Nikos? Niciodată, nimeni nu poate schimba slujba, ea e *poruncită*. Maija nu vrea și nu poate face asemenea comparații (vorbea încet, să-l auzim numai noi, dar vocea lui răzbătea probabil până în ultimul colțisor al locuinței), dar ar fi trebuit să adauge că "biserică nu e o crâsmă, în care fiecare face ce vrea". Eu pot însă să vă zic: sauna nu e o baie ordinară, în care îți iei zierele sau o carte polițistă și nu mai știi apoi unde te afli, în baie citind, sau în birou, spălându-te. Sauna e un templu, Nikos. Înăuntru nu ne purtăm cum dorim, ci așa cum *trebuie*. Și pentru a intra în templu și pentru a intra în saună, trebuie să te pregătești dinainte. Îți lași gândurile întunecate afară, îți lași amintirile urâte afară, pornirile rele, dorințele de mărire, de răzbunare, ura, ranchiuna, nimicnicia, toată desertăciunea și-o lași afară, îți pui halatul, îți pui prosopul pe după gât, stai cinci minute într-un fotoliu, taci, intri în tine, te inspecți pentru a vedea dacă ești gata de ritual, îți aduni *kiat*-ul, cum ar spune un înțelept japonez, abia apoi te dezbraci și deschizi ușa saunei, desculț și fără haine, fără ochelari, fără zorzoane, ca la botez, doar verigheta și-o poți păstra, pentru că și-a fost pusă în deget tot la biserică. Înăuntru nu trebuie să fi decât tu, cel mai autentic tu posibil, pietrele încinse și Dumnezeu. Pietrele făcând legătura între tine și El prin löyly. Ai înțeles, Nikos?

Ne vorbea tuturor prin Nikos, își vorbea sieși, nu-l mai auzisem niciodată vorbind astfel. Avea glasul schimbat, solemn, cam ca atunci când ne-a citit pasajul despre saună din cartea bunicului lui Urho. Am tăcut, ca pentru a ne concentra înainte de saună, de fapt, pentru că nu găseam nici unul nimic de spus. Nici Nikos nu avea nimic de adăugat, el își împătura și despătura cu zel prosopul, privind sobru și zâmbind tâmp.

42. La ora patru și câteva minute eram jos, în antecamera saunei. Până ne-am scos noi hainele de oraș, Profesorul, având numai un halat pe el s-a dezbrăcat imediat, a intrat să controleze temperatura, să ude băncile și pereții, pentru a umezi aerul înăuntru, să vadă dacă totul este așa cum se cerea să fie. Am intrat apoi și noi.

- A sosit timpul să învățați și voi să aruncați apă pe pietre. De fapt, formularea e barbară, limba engleză nu are un cuvânt pentru *löyly*, care, în saună, e și verb și substantiv. Potrivit e deci să vă propun să învățați "cum să löyly", pentru că apa nu se aruncă, e o blasfemie, ca și cum i-aș zice Maijei că ea "mănâncă" sfânta cuminecătură; "nu, e păcat ceea ce spui, păgânule, un credincios *cuminecă*,

punând în gură trupul Domnului”, mi-ar răspunde ea. Eu vă zic la fel: apa se aşază pe pietre, printre pietre, e ca o atingere între două elemente care se caută, se aşteaptă, se doresc, pentru a se întregi unul prin celălalt, şi nu avem aici, ca la fizică, nici măcar ca la străbunii tăi filozofi, Nikos, nu avem pur şi simplu apa şi focul, chiar idealizate, avem sufletul Pământului şi sufletul Soarelui, din împreunarea lor născându-se sufletul saunei – löyly – pentru a bucura sufletul omului. Hai, luaţi căuşul şi încercaţi. O dată, de două ori, de multe ori, unii veţi reuşi într-o zi, alţii în zece ani, încercaţi nu ca pe terenul de sport, cine aruncă mai repede, mai departe, nici măcar cine aruncă mai fără stropi nu e important, deşi, atunci când veţi reuşi să vă identificaţi cu apa care pleacă din căuş, să o simţiţi în drumul ei spre sobă – nici *sobă* nu e un termen potrivit, ar trebui să zicem pur şi simplu *kiuas*, pentru că vorbim nu despre o vatră cu cărbuni, ci despre lăcaşul pietrelor şi despre pietrele însele, un organism, aproape o fiinţă – veţi ajunge s-o aşezaţi pe pietre exact în momentul în care zborul e încheiat, în momentul de repaus din vârful zborului prin aer, şi nici o picătură nu va ricoşa, nu se va irosi, nu se va lăţi pe perete sau pe grilaj sau pe podea. Stadiul următor este să simţiţi cum apa pătrunde printre pietre, înfierbântându-se, imputinându-se, dispărând, cum se preface în abur, fără durere, fără greutate, însufletind pietrele şi luându-le în acelaşi timp viaţa, purtând-o spre noi, prin löyly, transformându-le pe cele slabe în nisip, coborându-le micşorate spre pământ. E o continuă prefacere, o consumare reciprocă, o permanentă luptă-dragoste între apă şi pietre, între apă şi foc, încercaţi s-o simţiţi, să participaţi la ea, să vă bucuraţi de fructul împreunării lor, de löyly. Hai, pe rând, fiecare de câte trei ori, încercând să acoperiţi toate pietrele în mod egal, aşa, cu seninătate, cu bucurie, cu dăruire chiar. Perfect, excelent, acum eu fac o pauză, v-am mai spus, în saună stă fiecare exact atât cât simte nevoia, iese, apoi intră din nou după dorinţă, şi aşa de câte ori îi cere trupul şi sufletul.

Ne tot lăuda cât de bine aruncăm apa, când ne arăta el cum se face, diferenţa era izbitoră, ne simţeam ca nişte ucenici nepricepuţi-nătângi-vinovaţi-păgâni-intruşi.

La ora şase a bătut cineva în uşa camerei de dezbrăcat. Era vecinul care reţinuse sauna după noi. Ne-a mai păsuat încă vreun sfert de oră. Când am fost gata, nu am luat-o spre lift, Profesorul ne-a scos mai întâi în faţa blocului, a făcut câteva exerciţii de respiraţie, cu braţele întinse, lărgindu-şi pieptul oricum uriaş, trăgând cu zgomot aerul în plămâni, apoi dându-l şuierând afară.

– Păcat că n-am putut să mergem azi la Rauhala, acolo e atât de bine să stai după saună şi să priveşti pădurea, să aştepţi supikoirele, să mângâi pietrele, să te gândeşti la ce-ai făcut în ultima jumătate de veac şi la ce ți-ai dori să mai faci în următoarea jumătate.

Ne-am despărţit de el la ora opt fără câteva minute, dându-ne întâlnire pentru a doua zi, la universitate.